Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 137 (10122) | 1976 чылдың июнь 9, среда | 1925 чылда үнделип эгелээн | Өртээ 2 коп.

СОҢГУ ТАЙГАДА

КОМИ АССР. Совет тускай эртемниглериң дузаламчызы-биле болгаш ажылчыннарның күжү-биле Мезень тайгазында үш улуг ыяш ажыл-агыйын — Косланскийниң, Ертомнуң болгаш Селибскийниң ажыл-агыйларын тургускан.

Болгар оңдүктер бирги класстың совет техниказын — сөөртүр тракторларны, чүдүрүкчүлерни, ыяш сөөртүр автомашиналарны, бульдозерлерни, боду дужурер машиналарны ажыглап тураралар.

Ертомнуң ыяш ажыл-агыйында ыяш ужурар улгаттырган эң дээре бригадаларның бирээзин коммунист Васил Джигаров баштаан. Ыяш ужурукчузу бодунуң күш-ажылчы чедиишкиннери дээш «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чоруу» дээш» деп совет медаль-биле болгаш болгар «Кызыл Туң» орден-биле шаңнаткан.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талазынче): ужурукчуның дузалакчызы Веселин Раданов, ужурукчу-бригадир Васил Джигаров, ужурукчу Симеон Поналийски, будук кезикчизи Илья Марчев олар.

С. ГУБСКИЙНИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН—АМЫДЫРАЛГА

ТЕМПИНИ УЛАМ ДҮРГЕДЕДИР

Часкы хову ажылдарының доозулганы-биле холбаштыр амгы үеде органиктиг чемишчиделгелер сөөртүлгези болгаш оларны ховуларга төгер ажылдар ам кидин түлүктеп турар. Ону күүседип турарының байдалын июнь 1-де медээ ёзугаар алырга мындыг: Эрзин, Таңды, Улуг-Хем районнар чемишчидилге сөөртүлгезин 206,4—296,9 хуу чедириш турар. Бо саннар чүнү көргүзүп турарыл дээрге, ук районнар ол ажылды шалыпкын чорудуп, планын оранчок ажыр күүседткен-дир.

А Каа-Хем, Тес-Хем, Кызыл, Өвүр, Мөңгүн-Тайга районнар үстүнде адаанывыс черлерден шоолуг хожудавайн, планын база ажыр күүседип алганнар. Ылангыя «Бай-Тал», «Барлык» совхозтар 100—150 хуу чедиргеннер.

Ынчалзажок республикада ниитизи-биле бо чугула ажыл ам-даа оожум чоруп турарын демдеглээр херек. 251.880 тонна өдекти төгер тургаш, херек кырында 79.249 тонна төктүнген азы, эрткен чылдың ол үези-биле деннээрге, 262 тонна эвээш болуп турар.

Бедик дүжүттү остүрүп алырының магадылалы болур органиктиг чемишчидилге сөөртүрүнүң талазы-биле ылангыя тараалаң районнар Таңдының, Каа-Хемниң, Бии-Хемниң, Улуг-Хемниң чамдык колхозтары болгаш совхозтары оожум темпилиг чоруп турар. Чижээ, С. Тока аттыг совхоз —55 хуу, Дуржулга станциязы —28,3, «Өөк»—4,1, «Кызыл тараачы—25, «Улуг-Хая»—31,3, Жданов аттыг совхоз—34,6, «Ак-Туруг»—10 хуу күүседткилээни ук ажыл-агыйларның кошкак ажылдаанын херечилеп турар. «Алдан-Маадыр», «Саян», «Совет Тыва», «Көк-Тей» болгаш өске-даа совхозтар өдек сөөртүп төгеринче ам-даа эгелеп кирбээн болгаш чангыс тонна безин чемишчидилге төкпээн. Чемишчидилге төгери ышкаш чугула ажылды ынчаар харыысалга чок көрүп болбас.

Ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай эртемниглери органиктиг чемишчидилгени сөөртүп төгер тускай механизастаттынган отрядтарны тургускулаш, оларны чогуур техника болгаш эргежок чугула хереҥселдер-биле бүрүн хандырбаш, шалыпчы айларда өдек төгериниң планын күүседиринче бүгү күштү мөңнээр үе келген.

ЧАРЫШ КАЛБАРГАН

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXV съездизининң шиитпирлерин амыдыралга, боттандырар херекке боттарының үлүг-хуузун киришкилбишаан, колхоз бүдүрүлгезинде кызымак ажылдан турарлар. Ажыл-агыйның хойжу бригадаларында, фермаларында социалистиг чарыш улам калбарган. Күш-ажылчы маргылдазының кереҥерин түс-түс кижилер боттарының аразында база чарып алганнар. Социалистиг чарыштың түңнелин чогуур үезинде үндүрүп, мурнакчыларны илередип, оларны шаңнап-мактап турар.

Колхоз бирги кварталда чедиишкинниг ажылдап, күрүнеге эът, сүт садарының планнарын ажыр күүседип, малдың баш санын остүрер талазы-биле чамдык бедик көргүзүглерни чедип алгаш, партия райкомунун болгаш райкүүскомунун шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Ылангыя хой малдың чаш төлүн камгалап алыр талазы-биле колхозтуң хойжулары эрестиг ажылдааннар. Колхоз ниитизи-биле 9794 хураганны камгалап ап, чүс хойга оналаштыр 99 хураганы алган болгаш эрткен чылдың бо үези-биле дейнээрге, 1349 хураганны хойну камгалап келген. Бо күш-ажылчы чедиишкин хойжу бүрүзүнге өөрүнчүг.

Үстүнде бедик көргүзүглер аңаа келбээн. Ол болза хойжулар ортузунга социалистиг чарышты дээштиг организастап келгенининг түңнели болур.

Колхозта дөрт хойжу бригада бар. Оларның аразынга калбарган социалистиг чарыштың бирги черин Кунгаа Бараата удурткан үш дугаар хойжу бригада алган. Ук бригада колхоз баштаар черинин, партия комитединиң болгаш көдээ Советтиң шилчиир кызыл вымпелин чаалап албышаан, 25 рубль-биле шаңнаткан. Ол бригада чүс хойга оналаштыр 105 хураганны менди өстүрүп, доруктуруп турар. Хойжу Натпит Эрес-оол чарышка тиилекчи болуп, 335 төрээн хоюндан 361 хураганны чидириг чокка камгалап алгаш, чүс хойга оналаштыр 107 хураганны ап, улуг чедиишкинниг болган. Район Совединин депутады Татьяна Баянова чүс хойга оналаштыр 106, көдээ Совет депутады Александр Түмен —102, Соднам Бора-Хөө —106 хураганны түс-түс камгалап ап, мурнакчыларның одуруунга киргеннер.

Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи коммунист Суму Дамчанның удурткаңы дөрт дугаар хойжу бригада социалистиг чарышка ажылчы чедиишкин хойжу бүрүзүнге өөрүнчүг.

Партия комитеди, көдээ Советтиң күүскому бригадаларда, фермаларда социалистиг чарыштың чоруп турарын холга ап, аңаа контрольду тургузуп, ону удуртуп башкарарының деннелин бедидип, хүлээп алган шиитпирлериниң күүселдезин доктаамал хынап турар. Чижээ, социалистиг чарыштыг болгаш күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнүң байдалын канчаар удуртуп турар талазы-биле дөрт дугаар хойжу бригадада партия бөлүүнүң ажылының түңнелин партия комитединиң бюрозунга чугаалашкан.

Социалистиг чарыштың негелделерин ёзугаар бо чылын хойжу бүрүзү чазын кыштагдан кожуп чоруурда кажаларының көрженин хоорар, оң оонак сепителгезин кылыр, ог-буле бүрүзү чайын 10—15 тонна сигенни, 10 тонна курга өдекти белеткээр болгаш оон-даа өске ажылдарны кылыры көрдүнген.

«Коммунизмче орук» колхозтуң хойжулары боттарының мурнунда салдынган соруулгаларны күүседир дээш шудургу ажылдап, социалистиг чарышка идепкейлиг киржип турарлар.

К. ХЕРТЕК.

ШАҢНАЛДЫ ТЫВЫСКАН

Дүүн Кызылдың «Найырал» кинотеатрынга Тыва АССР-ниң кинофикация эргелелинге 1976 чылдың бирги кварталында тиилекчи болганы дээш РСФСР-ниң Кинофикация талазы-биле күрүне комитединиң / болгаш культура ажылдакчыларының профэвплелиниң Төп Комитединиң шилчиир Кызыл тугун тыпсырынга турадкаатканы байырлыг хурал болган.

Шилчиир Кызыл тукту болган Хүндүлел бижиктиг база акына шаңналын Кинофикация эргелелинге Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы К. С. Шойгу РСФСР-ниң Кинофикация талазы-биле күрүне комитединиң болгаш культура ажылдакчыларының профэвплелиниң Төп Комитединиң омуннээнинден тывыспышаан, республиканың кино четкизиниң, кинопрокаттың ажылдакчыларының кылымак ажыл-ижин демдеглеп, бедик шаңнал-биле байыр чедирген.

АЖЫГЛААЛГА КИИРЕР ДЭЭШ

Беш каът чурттарга тудуунда дуңзаалаашкынның сыдыраан даажы дыңналып иээп, оон чаштанчылары өлеренеди. «Кызылдың төп электростанция тудуг» эргелелиниң сантехниги, электри каңнакчызы Надежда Нестеровна Городетскаяның ажылдап турары ол болду. Виктор Карелин удурткан сантехниктер бригадазында тос кижи мында канализация ажылдарын кылып, суг дамчыдар хоолайларны эптеп дуңзаалаарын доозар чеде берген.

Кызыл хөөрайның чөөн талазында бо беш каът чурттарга бажыңын электри станциязының тудугжу коллективтери бо чылын ажыглаарга киирер дээш соруктуг ажылдап турарлар.

Шеверлел кылырын Зоя Михайловна Селиванова баштаан 30 шеверлекчи чедиишкинниг боттандырып турар.

Бо бажыңның өөрээлдерин сөөлгү төлевилел ёзугаар тутканнар, онар делгем болгаш таарымчалыг кылдыр кылган.

ЧУРУКТА: «Кызылдың төп электростанция тудуг» эргелелиниң мурнакчы электри каңнакчызы Надежда Нестеровнэ Городетскаяның бажыңче суг дамчыдар хоолайларны тудуштур дуңзаалаар дээш белеткенип турар үези.

О. ОХЕМЧИНТИҢ фотозу.

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭР

Тоску беш чылдың бирги чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир соруулганы Кызылдың даараныла фабриказының коллективи чыл эгезинде салган. Ажыл-ишчи бүрүзү бодунуң соглээн сөзүнге ээ болур дээш бердинген онаалдазын ажыр күүседир, продукциянын шынарын экижидер хемчеглерни ап, кызымак ажылдап турарлар. Оон түңнелинде фабрика бо чылдың эрткен беш айының болгаш майның даалгазын ажыр боттандырган.

Эрткен беш айда продукция бүдүрүлгенин планын 109,7 хуу, ону сайгарарының даалгазын 106,8 хуу күүсеткен.

Бүдүрүлгенин даараныкчыларының аразында социалистиг чарыш улам калбарып турар. Эки көргүзүглерни чедип ап турар бригадаларның саны көвүдээн. Тергиин эки көргүзүглерни № 2, 5, 6 бригадалар (бригадирлери М. Монастырщина, М. Потылицына, Л. Гуркова) чедип ап, чарыштың мурнуку одуруунда чоруп орарлар.

З. БОЙКО, экономист.

ИНДИРА ГАНДИНИҢ МОСКВАДА КЕЛГЕНИ

Совет чазактың чалаанын ёзугаар Индия Республиканың Премьер-Министри Индира Ганди албанныг аян-чоруун кылып, июнь 8-те Совет Эвилелинде келген.

Индия Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шимээн Шереметьево аэропортунга Премьер-Министрни самолёт чанындан барып СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко барып уткаан.

Уткуушкунга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары И. В. Архипов, В. Э. Дымшиц, В. Н. Новиков, ССРЭ-ниң министрлери Б. Ф. Братченко, Е. П. Бугаев, Н. В. Голдин, Н. С. Патоличев, ССРЭ-ниң Күрүне комитеттериниң даргалары С. Г. Лапин, С. А. Скачков, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң херектер эргелекчизи М. С. Смиртюков, Моссоветтиң күүскомунуң даргазы В. Ф. Промыслов, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы Н. П. Фирюбин, ССРЭ-ниң Күрүнеңиң айыыл чок чер комитединиң даргазының оралакчызы Г. К. Цинев, Совет Эвилелиниң Индия Республикада элчизин В. Ф. Мальцев, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң Протокол килдизиниң эргелекчизи Д. С. Никифоров олар база кирипкеп.

Уткукчуларның аразынга Индия Республиканың ССРЭ-де элчизин И. К. Гуджрал, ССРЭ-де чамдык дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары турган.

Ужудуушкун шөлүнге хүндүлел таңныылын чыскаараан, Индияның чазаанын баштыңынга таңныылдың начальныгы рапорт берген. Индил Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне гимнилеран күүсетээн.

Л. И. Брежнев биле Индира Ганди хүндүлел таңныылының чыскаалының баары-биле эрткен.

Найысыладдың ажылчы чоннарының төлээлекчилери, Индиядан Совет Эвилелинде өөренип болгаш ажылдап турар студентилер болгаш специалистер нэйыралчы Индияның Премьер-Министринге аэропортка чүректин ханызындан байыр чедирип турган. Хүндүлүг аалчыга чечектер тудускан.

Аэропортка байырлыг уткуушкун хүндүлел таңныылының марыжы-биле доозулган.

Хүндүлел эскортунга удедил алгаш, Индира Ганди Л. И. Брежнев болгаш А. Н. Косыгин-биле кады Кремльче углаидыр чорушкан.

Аэропорттан Москваның төвүнге чедир найысыладдың кудумчуларын болгаш шөлдерин Индия Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле, «Найыралчы Индияның баштыңынга үүреткен ханызындан байыр!», «Индияның болгаш Совет Эвилелиниң улустарының аразында найырал база кады ажылдажылга бижыгыл, хөгжүн түрүүл!», «Улуг индий улуска шаңг байыр!» дээн транспарантылар-биле каастан шимээн. Индияның Премьер-Министрине, СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың удурткучуларынга он-он муң москвачылар өөрүшкүлүг байыр чедирип турган.

Индиниң чазаанын баштыңы-биле кады Индияның дашткы херектер министри Я. Б. Чавэн, албанның өске-даа кижилери келген.

(СЭТА).

НАЙЫРАЛДЫҢ АЯН-ЧОРУУ-БИЛЕ

БЕЛГРАД. (СЭТА). СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң чаланы-биле июнь 4-тен 7-ге чедир ЮФСР-ге найыралдың аян-чоруун кылып чораан.

Аян-чорук үезинде К. Ф. Катушевти Югославияның Коммунистер эвилелиниң Даргазы, ЮФСР-ниң Президентизин И. Броз Тито хүлээп алган болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң хуузунда чоруткан бижиин аңаа дамчыдып берген.

Чүректиң ханызындан найыралдыг бүдүлга эрткен бесединиң чорудулгазында ийи партилиниң ажыл-чорудулгазының дугайында информацияны солушкан, бүгү-ле талаларга советюгослав харылзааларны улам ыңай хөгжүдүрининг айтырыгларын, а ол ышкаш делегей амыдыралының болгаш делегейниң коммунистиг база ажылчын шимчээшкининиң ойу келген айтырыгларын чугаалажып көрген. Ийи чурттуң улустарының, делегейниң коммунистиг база ажылчын шимчээшкининиң, социализмнин болгаш тайбыңның херээнин эрге-ажыктарынга бүрүнү-биле дүжүп турар найыралдыг совет-югославтың кады ажылдажылганы калбартырынче СЭКП-ниң база ЮКЭ-ниң чүткүлүнүң өскерлиш чогу бадыткаттынган.

СЭКП биле ЮКЭ-ниң кады ажылдажылгазын хөгжүдүрининг база ханыладырының, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң айтырыгларынга хамаарышкан бесединер К. Ф. Катушев биле ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң Күүскомунда секретарь А. Голичкозтуң аразынга база болган, ылангыя Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязынга белеткелдиң чорудулгазының дугайында санал-оналды солушкан.

Аян-чорук чылыг, найырадыг байдалга эрткен.

* * *

Эш К. Ф. Катушев июнь 7-де Белградтан үнүпкен болгаш ол-ла хүн Москвага ээп чедип келген.

ЛЕНИНЧИ КООПЕРАТИВ ПЛАНЫНЫҢ ЧАА ҮЕЗИ БОЛГАШ ЭРТЕМДЕННЕРНИҢ СОРУЛГАЗЫ

Кодээ ажыл-агый экономиказының Бүгү-эвилел эртемшинчилел институдунуң директору, КАЭЛАБА-ның академиги Н. П. Александров СЭТА-ның корреспондентилериниң чугаалап тур.

«Ажыл-агыйлар аразының кооперациязының болгаш аграр-үлетпүр интеграциязының бааза-зыңга кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин специализастаарын база концентрастаарын улам ыңай хөгжүдер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалы аграр эртеминиң мурнунга күрүнениң чугула соруулгазын салган. Ленинчи кооператив планын боттандырарында чаа үе-чада-биле холбашкан үндезин айтырыгларны теория талазы-биле ажылдан кылырын Кодээ ажыл-агый экономиказының Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институду хандырар хүлээлгелиг.

Институттуң директору, КАЭЛАБА-ның академиги Н. П. Александров-биле беседа бо угланыышкынга кандыг түүлдер белеткеттингенил дээрзинин дугайында айтырыгдан эгелээн.

— Ол эвээш эвес түүлдер-биле хандыртынган — деп, Николай Павлович чугаалаан.— Күрүне планын удуртулга болдургаш, тоску беш чылда ажыл-агыйлар аразының болгаш аграр-үлетпүрүнүң кооперастаашкының байлакшыткан, ол чорудулгаларның улам ынайгы хөгжүдезинин угланыышкының үндезилээн бис. Ол ажылды республикаларның болгаш адырларның элээн хөй эртем албан черлери-биле кады чорудуп турган.

Ажыл-агыйлар аразының болгаш аграр-үлетпүрүнүң бүдүрүлгелеринге база каттыжыышкынарынга бүдүрүлгенин экономиктиг ажыктыын бедидеринин талазы-биле практикага эргежок чугула организас-экономиктиг болгаш эрге-чурумунун саналдары, ылангыя көдээ ажыл-агыйга ажыл-агыйлар аразының бүдүрүлгезинин дугайында, бүдүрүлгенин аграр-үлетпүр каттыжыышкынының дугайында ниити дүрүмнериң төлевилелдери, а ол ышкаш өске-даа дыка хөй чүүлдер күүсеткен шинчилелдер-биле бёлеткеттингеп. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин специализациязын болгаш концентрациязын улам ыңай хөгжүдер дугайында СЭКП Төп Комитединиң чаа хүлээп алган доктаалын амыдыралга боттандырарынга ол сүмелер шуут хамаарылгалыг болуп турар.

Ынчалзажок ажыл-агыйлар аразының болгаш аграр-үлетпүрүнүк кооперасталшкының өөренип көөрүнге практиканың негелделеринден бистиң хожудан турарывысты мынчар херек. Каттыжыышкынарның организациязының, оларны организастаарының база сайгара тургузарының принципилериниң талазы-биле, каттыжыышкынынарның иштинде болгаш өске системалар-биле оларның аразында экономиктиг харылзааларны үндезин сайгыраңгайжыдарының талазы-биле тодаргай, үндезилеттинген сүмелерни бүдүрүлге негеп турар. Партия ТК-ның чаа хүлээп алган доктаалы бистерни, эртемденнерни болгаш специалистерни, чогум-на олче угландырып турар. Ол доктаалды амыдыралга боттандырар талазы-биле бистеп хамаарыжыр бүгү-ле түүлдерни кылыр апаар бис.

Доктаалга дүүштүр бистер хамыктың муряунда шинчилелдернип угланыышкының өскертер, чүгле хөй темаларлыг планнардан ойталаар, институттарның аразынга күш-ажылдың ой-тап хуваалдазын хандырар үжүрдүт бис. Ам бүдүрүлгени организастаарының, ону эргелеп башкарарының хевирлери шашкыны-биле хөгжүп, экономиктиг харылзааларның чаартылгазы дүргени-биле болуп турар. Ыңдыг болганда, чүгле дужжулганы шинтижидип четтигер эвес, харын амгы үениң көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин тургустунуушкунуңун база хөгжүдезинин бүгү талаларын баш удур ханызы-биле үндезилээри биске херек болуп турар.

Амга чедир бистиң шинчилелдеривистиң кол түүлү чүгле көдээ ажыл-агый болуп турган. Ынчалзажок соолгу чылдарда улус ажыл-агыйының аграр-үлетпүр комплекизи дүргени-биле хөгжүп турар апарган, ынчангаш бүдүрүл үеделер планнаган бүдүрүл продукцияга, а ол ышкаш чиг-эттиң бодунга улус, ажыл-агыйның оске адырларының киржилгези улам-на улуг чергези-биле өзүп турар. Болбаазырадыр үлетпүр чоорту гускайлаң адыр кыдыр аңгыланы берген. Ам көдээ ажыл-агыйның бүгү барааның продукциязының дөрттүң үш кезиин оон бүдүрүлгелеринде болбаазырадып турар. Көдээ ажыл-агыйны бүдүрүлге талазы-биле хандырар адырлар база аңгыланы берген болгаш дүргени-биле хөгжүп турар. Чаңгыс сес-биле чугаалаарга, амгы үеде көдээ ажыл-агыйның хөгжүдези оске адырларның киржилгези чокка болдунар арга чок апарган.

Ленинчи кооператив планын боттандырарының чаа үе-чадазының соруулгаларын барымдаалап көргеш, эртемденнер боттарының күжелиишкиннерин үндезин айтырыгларны шиитпирлээринге мөөнүп турар.

Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш Совет комитетте

Чепсегленнишкинни эңдере бүдүрерин сокса дээш, чепсегленнишкинни дүжүрер дээш Стокгольмнуң чаа кыйгырыын деткээн медеглелди Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш Совет комитет кылган. Калбак хөй-ниитинни талазындан ол кыйгырыгны массалыг деткээн Хельсинкиге ат салган Түңнел актыны ёзузунга Европага болгаш бүгү делегейге быжыг тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарынга бараан болур деп, медеглелде бижээн. Чепсегленнишкинни эңдере бүдүрерин сокса дээш, чепсегленнишкинни дүжүрер дээш бүгү делегейниң кампаниязының чедишкининге бодунуң үлүүн киирериче, политиктиг чавырлыышкыны ханыладыры дээш, ону шериг чавырлыышкыны-биле немээри дээш, чижээлээрге, Төп Европага чепсектиг күштерни болгаш чепсегленнишкинни кызырар дугайында Венада чугаалажылышкынынарга чогумчалыг түңнелдерни чедип алыр дээш улам идепкейлиг хөделиринче Европа чурттарының хөй-ниитизин комитет кыйгырган.

(СЭТА).

Партийжи амыдырал

Будурулгеге болгаш хоорайга хей-шиитиниң үлегерлиг корум-чурумун сагыр, күш-ажылдың чурумун болгаш будурулгениң база ажылчы чоннарының амыдыралының культуразын бедидер талазы-биле Кызылдың автосептелге заводунуң коллективиниң эгелээшкинин республика типографиязының ажыл-ишчилери бүрүн деткип турар.

КОММУНИСТИГ күш-ажыл будурулгези» деп бедик атты типография колдективи ам он үш чыл эдилеп келген. Амгы үеде коммунистиг күш-ажылдың коллективтериниң база шалыпчыларының ролю улам ескен. Иинти херек дээш хууда бедик харысалга — күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөр дээш шимчээшкинниң кирээкчилериниң бирги оңзагай талазы ол.

Коммунистиг күш-ажыл будурулгези бүгү тала-биле үлегерлиг болур үжүрлүг дээрзин волиграфистер эки билир. Ынчангаш партия организациязы ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның идейлиг кижизидилгези, күш-ажылды организастаары, будурулгениң культуразы, планныг онаалдалар күүселдези, күш-ажылдың сагылга-чурумун бижиглаары дээш кызымаккай ажылды чорудары болур.

Деминг пайыралдыг коллектив хей-шиитичи чорукка, бедик будурукчулуг ажылдаар чаңчылга ажылдакчыларны кижизидип шыдаар. Коллективтиг кижизидилгениң салдары-биле оон эки ажаа-чаң, мөзү-шынары, шиитилеге ажиктыг талалары хевирлеттинер болгай. Бистиң типографияда партия организациязы, профэвилел, комсомол болгаш эске-даа хей-иинти организацияларының-биле кады кижизидилге ажылының янзы-бүрү хевирлерин база ажыглап турар. Маңаа иинти хуралдарны, будурулге хуралдарын эрттирери, коллективтиң эң эки чаңчылдарынга кижизидери, масса-политиктиг ажыл, материалдыг болгаш коральдыг идиг-бериишкини, хей-иинтиниң ролюн бедидери ышкаш ажылдар хамаарыжыр.

Күш-ажылдың сагылга-чурумунга хамаарышкан айтырыгларны иинти болгаш будурулге хуралдарынга чугаалажып турар. Бистең ажылдакчыларның хей кезии херээженнер. Ынчангаш оларны ажылга идепкейлиг хаара тудары-биле «Кызыл аржыылды эдилээр эрге дээш» көрүлде-конкурсту чорудуп турар. Ону чыл бүрүде март 8-те түңнээр. Эрткен чылдың түңнели-биле пардакчы В. Пономарева, линотипист Р. Заворотная, хоолгалакчы Н. Мартемьянова олар тиилекчи болган.

КОЛЛЕКТИВКЕ келген аныктарны ажылчын мергежилдиг уран аргаларынга өөредири чугула айтырыг. Ону шиитиирлээринге Хоочун ажылдакчылар чаа келген аныктарны шефке ап, оларның мергежилин боттарының деңнелинге чедирин оралдажып турар. Аныктарны өөредип, кижизидери-биле бо ажыд тудуш холбаалыг. Бистө 10 кижи составтыг дагдыныкчылар чөвүлеп, 17 дагдыныкчы бар. В. И. Повора, В. С. Гнездюкова, М. И. Заборотная, М. М. Михалева, О. А. Блинова олар ышкаш хоочуннар аныктарны будурулгечи ажылдарны күүседириге, ажылчын мергежилге өөредириге дузалап турар. Олар аныктарның бажың-балгадынга барып, амыдыралын бо-ла сонуургаар. Коллективтиң аныктарга салдарын күштелдирери-биле кежээлерни, лекция, беседаларны план ёзугаар эрттирип турар.

Ол ышкаш күш-ажылдың сагылга-чурумун, будурулгеге база хоорайга корум-чурумну быжыглаарынга эки туранып улусчу дружинаны, комсомолчу-аныктарның шалынчы отряды, эң хуузунуң суду дээштиг салдарны чедирип турар. Улусчу дружинниктер цех бүрүзүвде бар. Олар үүле боттарынга быжыглаан микрорайонда корум-чурумну хайгаараар эвес, будурулгеге профилактика ажылынга идепкейлиг киржип турар.

Бо бүгү ажылдарны чорутканы көскү түңнелдерни берген. Эрткен бирги кварталда бистиң коллективте күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээн, азириктер сергедир черге киргеи таварылга болбаан. Ажылдан өзалдаар азы эрте чанар чорук эрткен чылын тургулаан болза, бо чылын читкен.

Коллективке корум-чурум үрээр, арагалаар чорук-биле демиселдиң байдалы болгаш ону күштелдирер талазы-биле хемчегер дугайында айтырыгны чоокта чаа партия база комсомол организацияларының ажык хуралынга чугаалаштывыс.

Будурулгениң ажыктыг ажылдаарынга шаптыктыг чоруктар, корум-чурум үрээшкинneри-биле демиселче бүгү коллективти мобилизастаар, онгу беш чылдың бирги чылының планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседир талазы-биле боттуг хемчегерни алыр соруга салдыраан.

Будурулгениң эстетиказын чогуур женелге тургузары база кижизидикчи салдарлыг. Ажыл-ишчилерниң сагыш сеткилин көдүрер, сагылга-чурумун быжыглаар, чараш-чаагай, эки чүүлдерге ол өөредир. Бистө бүгү ажылчыннар тускай хей-биле хандыртынган. Цех бүрүзү арыг-силиг, чечектерни ында өстүрген. Көскү агитация-биле деритинген. Будурулгениң хоочунарының, мурнакчыларының чуруктарын, социалистиг чарыштың негелдеринге көрүштүг кылдыр дерзин.

Бистиң партия организациязының коллективте кижизидилге ажылын бүгү талалыг чорудуп турар хемчегери будурулгечи онаалданы күүседиринге дээштиг салдарны чедирип турар. Бо чылдың бирги кварталында иинти продукция будурериниң планын 100 хуу, продукция сайгарарының планын коллектив 100,1 хуу күүсеткен. Ажылдан турар бир кижиге онаалтыр күш-ажылдың будурукчулуу 101,2 хуу, күш-ажылдың будурукчулуунуң озулдезиниң темпизи 101,5 хуу болган.

Найыралдыг, сырый каттышкан коллектививис партияның XXV съездизиниң шиитиирлерин болгаш бо чылдың планныг онаалдаларын күүседир дээш политиктиг болгаш күш-ажылчы улус көдүрлүүшкүнүүр ажылдап турар.

В. ГОЛУБКОВ,
республика типографиязында партбюро секретары.

ШЫНАР — БЕШ ЧЫЛДЫҢ ЛОЗУҢУ

Чиик үлетпүнүң Узбекистанда будурүп үндүрүп турар чүс-чүс кылыгларынга Күрүенниң шынар демдээн тывыскан. Ол болза эр кижилерниң кедери амгы үениң тоннарының болгаш костюмнериниң, херээжен кижилерниң кедер идик-хептериниң хевирлери, бичии чаш уругларга болгаш элээди апарган уругларга аргып кылган кылыглар болгаш өске-даа хей үүлдер болур. Республиканың мурнакчы будурулге черлериниң аразында «Малика» деп адаар трикотаж каттыжыышкыны база бар.

ЧУРУКТА: «Малика» деп адаар трикотаж каттыжыышкынының даараныла цегинде Муссавар Файзуллаевага (бетинде) баштаткан эң эки комсомолчу бригадаларның бирээзи чүгле тергиин эки шынарлыг продукцияны будурүп үндүрүп турар.

(ПМА). Н. КЛЮЧНЕВТИҢ фотозу.

Ак-Довурак: кровельщиктер школазы

«Тыва даг-дугу» комбинаттың ажылчыннары болгаш специалистери-даа, ак-довуракчылар-даа ол үшкү галереяның болгаш бедүүн руда арыглаар цехтиң кол корпузунуң кырында хей эвес санныг кижилерниң үргүлчү ажылдап турарын бо-ла эскерип көөр. Бир эвес бажыңнарның кырынга үне бергеш, олардың ажылы-биле таныжар болза, битум холумаан моон мурнунда ышкаш, ыяш эвес, а солярка-биле эжилдирип турарын көрүп болур. Оон аңгыда олар чүзүктү үжен метр бедикче көдүрер тускай херекселдиг болгаш «Рюони-2» дээр чаа тракторну база ажыгдап турар.

Кровельщиктерниң, тодаргайлаарга, шывыг кылыкчыларының канчаар ажылдап турарын көрзедаа, дыка хей кижилер олар — күш-ажылдың мурнакчы арга-дүржүлгазының школазының өөренникчилери деп чүвени билбестер.

Кровельщиктерниң ол тускай школазын «Красноярскоргтехтүзүг» трезй организастаан. Ол школа кижилерни чаа ол тускай мергежилге өөредири-биле чергелештир чугула ажылды база кылып турар. «Тыва даг-дугу» комбинаттың ийиги эвлүүн хүлээп алган күрүне комиссиязының актызында айыттынган четпес үүлдерни ол школаны өөреникчилери чедир кыдбышаан, бо ховар дээн тускай мергежилди шингээдип ап турарлар.

Школага өөренири-биле чүгле Тывадан эвес, харын база Красноярск, Минусинск, Ачинск болгаш өске-даа черлерден дыка хей аныктар келгеннер. Олар дүржүлгалыг кровельщиктерниң арга-мергежилин көрек кырында көрүп, тускай программаны ёзугаар практиктиг өөредилгени эртип турар.

Дүржүлгалыг башкыларның удуртулгазы-биле школаның өөреникчилери комбинаттың ийиги эвлүүнде дыка хей ажылды кылган. Чижээ, олар он үшкү галереяда, кол корпустуң 54, 56, 62 болгаш 68 дугаар демдектеринде шывыг ажылдарын бүрүн доозкан. Бо хүннерде олар чедиги болгаш он ийиги галереяларда шывыг ажылдарын кыынып, школаны доозарының шылгалдазырынга белеткенип турар.

Н. ЧЕМЕЗОВ.

БЕДИК АТКА ТӨЛЕПТИГ БОЛУР ДЭЭШ

дүрүлгези бүгү тала-биле үлегерлиг болур үжүрлүг дээрзин волиграфистер эки билир. Ынчангаш партия организациязы ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның идейлиг кижизидилгези, күш-ажылды организастаары, будурулгениң культуразы, планныг онаалдалар күүселдези, күш-ажылдың сагылга-чурумун бижиглаары дээш кызымаккай ажылды чорудары болур.

Деминг пайыралдыг коллектив хей-шиитичи чорукка, бедик будурукчулуг ажылдаар чаңчылга ажылдакчыларны кижизидип шыдаар. Коллективтиг кижизидилгениң салдары-биле оон эки ажаа-чаң, мөзү-шынары, шиитилеге ажиктыг талалары хевирлеттинер болгай. Бистиң типографияда партия организациязы, профэвилел, комсомол болгаш эске-даа хей-иинти организацияларының-биле кады кижизидилге ажылының янзы-бүрү хевирлерин база ажыглап турар. Маңаа иинти хуралдарны, будурулге хуралдарын эрттирери, коллективтиң эң эки чаңчылдарынга кижизидери, масса-политиктиг ажыл, материалдыг болгаш кораль дыг идиг-бериишкини, хей-иинтиниң ролюн бедидери ышкаш ажылдар хамаарыжыр.

Күш-ажылдың сагылга-чурумунга хамаарышкан айтырыгларны иинти болгаш будурулге хуралдарынга чугаалажып турар. Бистө ажылдакчыларның хей кезии херээженнер. Ынчангаш оларны ажылга идепкейлиг хаара тудары-биле «Кызыл аржыылды эдилээр эрге дээш» көрүлде-конкурсту чорудуп турар. Ону чыл бүрүде март 8-те түңнээр. Эрткен чылдың түңнели-биле пардакчы В. Пономарева, линотипист Р. Заворотная, хоолгалакчы Н. Мартемьянова олар тиилекчи болган.

КОЛЛЕКТИВКЕ келген аныктарны ажылчын мергежилдиг уран аргаларынга өөредири чугула айтырыг. Ону шиитиирлээринге Хоочун ажылдакчылар чаа келген аныктарны шефке ап, оларның мергежилин боттарының деңнелинге чедирин оралдажып турар. Аныктарны өөредип, кижизидери-биле бо ажыд тудуш холбаалыг. Бистө 10 кижи составтыг дагдыныкчылар чөвүлеп, 17 дагдыныкчы бар. В. И. Повора, В. С. Гнездюкова, М. И. Заборотная, М. М. Михалева, О. А. Блинова олар ышкаш хоочуннар аныктарны будурулгечи ажылдарны күүседириге, ажылчын мергежилге өөредириге дузалап турар. Олар аныктарның бажың-балгадынга барып, амыдыралын бо-ла сонуургаар. Коллективтиң аныктарга салдарын күштелдирери-биле кежээлерни, лекция, беседаларны план ёзугаар эрттирип турар.

Ол ышкаш күш-ажылдың сагылга-чурумун, будурулгеге база хоорайга корум-чурумну быжыглаарынга эки туранып улусчу дружинаны, комсомолчу-аныктарның шалынчы отряды, эң хуузунуң суду дээштиг салдарны чедирип турар. Улусчу дружинниктер цех бүрүзүвде бар. Олар үүле боттарынга быжыглаан микрорайонда корум-чурумну хайгаараар эвес, будурулгеге профилактика ажылынга идепкейлиг киржин турар.

Бо бүгү ажылдарны чорутканы көскү түңнелдерни берген. Эрткен бирги кварталда бистиң коллективте күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээн, азириктер сергедир черге киргеи таварылга болбаан. Ажылдан өзалдаар азы эрте чанар чорук эрткен чылын тургулаан болза, бо чылын читкен.

Коллективке корум-чурум үрээр, арагалаар чорук-биле демиселдиң байдалы болгаш ону күштелдирер талазы-биле хемчегер дугайында айтырыгны чоокта чаа партия база комсомол организацияларының ажык хуралынга чугаалаштывыс.

Будурулгениң ажыктыг ажылдаарынга шаптыктыг чоруктар, корум-чурум үрээшкинneри-биле демиселче бүгү коллективти мобилизастаар, онгу беш чылдың бирги чылының планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседир талазы-биле боттуг хемчегерни алыр соруга салдыраан.

Будурулгениң эстетиказын чогуур женелге тургузары база кижизидикчи салдарлыг. Ажыл-ишчилерниң сагыш сеткилин көдүрер, сагылга-чурумун быжыглаар, чараш-чаагай, эки чүүлдерге ол өөредир. Бистө бүгү ажылчыннар тускай хей-биле хандыртынган. Цех бүрүзү арыг-силиг, чечектерни ында өстүрген. Көскү агитация-биле деритинген. Будурулгениң хоочунарының, мурнакчыларының чуруктарын, социалистиг чарыштың негелдеринге көрүштүг кылдыр дерзин.

Бистиң партия организациязының коллективте кижизидилге ажылын бүгү талалыг чорудуп турар хемчегери будурулгечи онаалданы күүседириге дээштиг салдарны чедирип турар. Бо чылдың бирги кварталында иинти продукция будурериниң планын 100 хуу, продукция сайгарарының планын коллектив 100,1 хуу күүсеткен. Ажылдан турар бир кижиге онаалтыр күш-ажылдың будурукчулуу 101,2 хуу, күш-ажылдың будурукчулуунуң озулдезиниң темпизи 101,5 хуу болган.

Найыралдыг, сырый каттышкан коллектививис партияның XXV съездизиниң шиитиирлерин болгаш бо чылдың планныг онаалдаларын күүседир дээш политиктиг болгаш күш-ажылчы улус көдүрлүүшкүнүүр ажылдап турар.

В. ГОЛУБКОВ,
республика типографиязында партбюро секретары.

ШУПТУ МЕНДИ

Алдын-оол болгаш Часыг Монгуштар «Шамбалыг» совхозтуң 433 хоюн кадарып турар. Оларның хою менди кыш ашкан. Ам терээни 375 хойдан ол хире хураганны камгалап алган.

Чаа терээн хураганнарны сакман аргазы-биле ажаан, доруктурарынга өгнүң херээжен ээзи Часыг Монгуш мергежилдиг. Бо чылын ол 181 хураганны чааскаан ажаап, остүрген.

Өг-бүленниң херээжен ээзи ар улус-биле деңге ажылдап, үрүт-дарыгны өөредип, кижизидеринге улуг үлүүн киирип турарынга бис шупту өөрүп турар бис. Моон соңгаар малчыннарның ажылының түңнелин үндүрерде херээжен улустуң ар улус-биле деңге чоруп, будурүп турар чаагай херээн мактап-деткиири күш-ажылдың будурукчулуун бедидеринге, продукцияның шынарын экижиринге, сагылга-чурумну быжыглаарынга база салдарны чедирер.

Ажыл түңнели үндүрерде чүгле улуг кадарчыларның адын адаар, херээжен улус дугайында сөс ыыттавас чорук бар.

Ынчангаш ажыл-ишчи аваларны, үгбаларны утпайн чорууд!

Д. ОНДАР.

БИЛИГНИ БЕШ ЧЫЛГА БАРААН БОЛДУРАР

Партия болгаш комсомол чырыдыышкынының база кадрларның экономика талазы-биле массалыг өөредилгезиниң четкизинде өөредилге чылы төнген. Бо хүннерде чуртта боон эртип турар түңнел кичээлдерге болгаш теоретиктиг конференцияларга дыннакчылар өөренген материалдарны, СЭКП ТК-ниң Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң кылганы партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ниң Отчет илеткелинде бар чүүлдерни болгаш түңнелдерни, съездиниң өске-даа материалдарын эки билирин көргүскен.

СЭТА-ның корреспондентилериниң дыннаттаны болза: Иваново областың ажыл-ишчидери съездиниң материалдарын улуг сонуургал-биле өөренип көргеннер. Үткүштүр планнарны идеология талазы-биле хандырарынче утланган тускай сорулгалыг пропагандисчи дилелге барык-ла 80 мун ажыг хуу болгаш бригадалар хүлээлгелерин ажылдап кылыры-биле доозулган. Ол чазалгаларны өөренип көрбүшаан, пос-таавычы ол крайның ажыл-ишчилери онгу беш чылдың башгайгы чылында он-он мун рубльдерге пос-таавы продукцияларын, химияның болгаш машина тудуушкунуун кылыгларын немей будурүп үндүрер деп төлевилээннер.

Партияның Краснодар край организациязында өөредилге чылын дооскан түңнел кичээлдер дыннакчыларны ханы болгаш быжыг билиглиин көргүскен. Амгы өөредилге чылы экономиктиг өөредилгеде өөренип турарларның санының өскени-биле онзагай. Экономиктиг билиглернин бөлүмнеринге, университеттеринге, политсеминарларынга 680 мун кижи өөренген. Оларның хей кезии механизаторжу кадрлар, колхозтарның болгаш совхозтарның тускай эртеминглери, недөө интеллигенция болган. Кичээлдерге социалистиг ажыл-агыйның экономиказының болгаш планнашкынының, СЭКП-ниң аграр политиказының айтырыгларын, 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдеринин кол угланыышкыннарын бүгү талазы-биле болгаш ханызы-биле өөренген. Политиктиг өөредилгениң болгаш экономиктиг билигниң аныяк хей дыннакчылары келир чылын пропагандистер, политинформаторлар болгаш агитаторлар болуксаанын илереткеннер.

Грузияда политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң бүгү звеноларынга эртип турар түңнел кичээлдерге «Сайзырантай социализминиң байдалдарында партия» деп теманы чугаалажып көрген. Бо чылын республикага марксизчи-ленинчи теорияны болгаш экономиктиг билиглерни чүс-чүс мун коммунистер болгаш партия кежигүнү эвестер өөренип турган. Бөлүктеп чоруткан беседалар, а чамдык курстар талазы-биле чоруткан экзаменнер оларның код массаларынын программа материалдарын чедиишкинниг шингээдип алганының болгаш СЭКП-ниң XXV съездизинниң төөгүлүг документилерин ханызы-биле өөренип алганының дугайын хереченнээн.

Ийи мун ажыг коммунистер болгаш партия кежигүнү эвес активистер, оон аразында ажыл-агыйларның үш чүс удуртукчулары, марксизм-ленинизминиң Ташкентиде университединиң доосканының дугайында дипломнарны алырлар. Ол болза оон эң хей доозукчулары болур. Өөредилге чылының төнчүзүвде дөрт чүс дыннакчылар рефераттарны бижээннер, оларның хей кезиинде теоретиктиг үүлдерни онгу беш чылда будурүлгени хөгжүдеринин чугула айтырыглары-биле, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң практиказы-биле холбаан.

Ташкентиге бо чылын политиктиг чырыдыышкынның болгаш кадрларның экономиктиг өөредилгезиниң четкизинге үш чүс мун кижи өөренген.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Эрзин райпозунуң автолавка чолаачызы болгаш садыгжызы Чооду Кунажаноөич Биче-оол бодунуң районунга чоннуң хереглелин хандырып, муң-муң километрни эрткен. Бо чылын ол болза районда «Чаа орук» колхозту болгаш хойжу бригадаларны бараан-биле хандырып келген, бо аразында 30 муң рубльдиң барааннарын Чооду Кунажанович чонга садып сайгарган. Ай планын ол үргүлчү 110—140 хуу кылдыр күүседип турар.

Онгу беш чылдың бирги чылының бирги кварталының планын ол ийи ай чээрби хонук иштинде күүсеткен.

Социалистиг чарыштың тиилекчизи, тоску беш чылдың шалыпчызы Ч. К. Биче-оол ийиги кварталдың бараан саарылгазының планын хуусаа бээнде күүседир деп, бедиткен социалистиг үлээлгени алган.

Чооду Кунажанович Биче-оол чонга бараан болур дээш бүгү күжүн үндүрүп ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Ч. К. Биче-оол.

В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотозу.

XXV съезд демократия дугайында

Социалистиг демократияның хөгжүлдезиниң оруктары

РСФСР-ниң эртемнериң алдарлыг ажылдакчызы, профессор Н. Фарберовтуң «Ажылчы чоннар депутаттарының Советтери» деп журналга парлаттынган үүлүн допчулап парладывыс.

БИСТИҢ партиявыс социалистиг демократияның хөгжүлдезинче, совет иинтилелдиң бүгү политиктиг организациязын сайзырангайжыдарынче улуг кичээнгейин доктаамал салып турар. Ол айтырыглар СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажылынга көскү черни эзлеп, СЭКП ТК-ниң Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң Отчёт илеткелинде ханызы-биле чыыттынган болгаш чогаадыкчы хөгжүттүнгеп.

Демократияны сайзырангайжыдары болгаш бүгү талалыг калбартыры—бистиң бурунгаар шимчээшкиниистиг боттуг негелдези, коммунизминиң материал-техниктиг баазазын тургузарының, амыдыралдың социалистиг хевирииң быжыгарының чугула байдалдарының бирээзи болур. Ол дутайы иинтилел хөгжүлдезиниң бүгү чорудулгазында, бистиң болгаш социалистиг өске-даа чүрттэрниң практиказында бадыткаттыныы турар.

Демократияны эчизинге чедир ханыладырының болгаш хөгжүлдезиниң, ыдыг хөгжүлдениң хевирлерин тывазының, оларны практикага хынаарының чугулазын В. И. Ленин чаңгыс эвес удаа айтып чораан. Дүрген хөгжүн турар иинтилел, социализмни боду кылбаан, оон демократизы база үргүлчү бурунгаар хөгжүн турар. Ынчангаш СЭКП ТК-ның XXV съездиге. Отчёт илеткелинге эш Л. И. Брежнев: «Ёзулуг демократия чокка социализминиң болдунмазы ышкаш, демократияның доктаамал хөгжүлдезик чокка социализм база болдунмас деп үүвени бис ам үүле теориядан эвес, хей чылдың практиказындан база билир бис— деп чугаалаан.

Социалистиг демократияның хөгжүлдези хей талалыг чорудулга, ынчан оон туруп турар хевирлери сайзырангайжыр база социал башкарылганың чаа хевирлери тыптын турар. Оон-биле кады четчип бышкан социализминиң байдалдарында демократияның хемчээли болгаш хүрээлели кавбарар, практиктиг дүржүлгага болгаш эртем ажидыышкыннарынга улам ханы даянып анаар. Ол демократия амыдыралдың бүгү талаларын хаара тудар болгаш политиканың, экономиканың, культураның, социал харылзаалариның хөгжүлдезинге шиитиирлиг салдарны чедирер. Бүгү хамаатылар, бүгү ажылчы чоннар кандыг-бир хевир-биле күрүне эргелелиниң киржикчилери апаар.

Демократияны, оон бүгү институттарын болгаш хевирлерин калбаа-биле, бүгү талалыг хөгжүдерииге эргежок чугула социал-экономиктиг болгаш политиктиг бүгү байдалдар четчип бышкан социалистиг иинтилелдиң, бүгү улустуң мөөнсөн алганы, улустуң амыдыралының материалдыг болгаш культуралыг деңнелиниң соксаал чок бедиишкинин хандырып турар күчүлүг экономиктиг потенциалды демдеглеп болур. Бо таарымчалыг байдалдар бодунуң эдилээнде хамаатыны эргелерии, хосталганы болгаш оларның социал болгаш күш-ажылчы идепкейин долу идередириге, идейлиг бедик бүзүредлиг болгаш политиктиг бедик медерелдиг чаа кижини кизалаларынга дузалаар.

Демократияның бүгү институттарын болгаш хевирлерин сайзырангайжыдарынга, оларга четчип бышкан социалистиг иинтилелдиң, бүгү улустуң күрүнезиниң боттарында чаа чүүлдерни илергейлээрииге социал-экономиктиг айтырыгларны шиитиирлээрде эртем ёзугу болгаш боттуу-биле көөр чорук, удуртулганың коллективти, соруктуг болгаш бүзүредлиг байдал, ажыл-херекчи хөөн, кадрларны үнелеп көөру, демократияны үрээр, күрүне амыдыралының деминчи нормаларын ылаптыг болгаш хажык чок сагыырын хажыдар чоруктарга эптеш чок болуру улуг хөгжүдери, кижиниң бүгү талалыг сайзыраарынга таарымчалыг бәйдалдарны тургузары ол деп биилеп турар бис. Партия ынчаар ажылдап келген болгаш ынчаар ажылдаар-даа апаар» деп ол илеткелде чугаалап турар.

Социалистиг улусчу эрге-чагырганың принцини болур эң калбак иевсаларны иинтилел херээн эргелеп башкарарынга киириштирерин хамыктың мурнунда улусчу эрге-чагырга органкары — ажылчы чоннар депутаттарының Советтерии апаар. Советтер бистиң күрүневистиң бүгү херектерин адаандан үстүнге чедир башкарып турар.

В. И. Ленин Советтерни улусчу башкарылганың дээди хевири деп адаан. Ол ышкаш күрүневи Советтерге каттышкан улус башкарар ужурлуг деп ол демдеглээн. Бистиң партиявыс бо ленинчи айтымышкыннарны чайгылыш чок удуртулга болдуруп турар. Амгы үеде Советтерниң ажылында 2 миллион 200 мун ажыг депутаттар киржип турар. Оларга 31 миллион ажыг активтер дузалап турар. Оларның саны СЭКП XXIV съездиниен бээр 6 миллион кижиге өскен.

Массалыг хей-иинти организацияларының — профэвилелдерниң, комсомолдуң болгаш оскелерниң-даа ролю болгаш саны дыка өскен, оларны дамчыштыр ажылчы чоннар эргелел херээнге киржип турар. Чижээ, профэвилелдери болза будурулгени организастаары, чоннуң амыдыралын экижидери, надык камгалалы, культура хандырылгазы, социалистиг корум-чурумну быжыглаары-биле холбашкан чугула элээн хей хүлээлгелерни күүседип турар. Амгы үеде профэвилелдериниң сорулгазы болза ажылчы чоннарны будурулгечи болгаш хей-иинтичи идепкейин улам бедидери, будурулгени эргелеп башкарарынга оларның киржилгезиниң хевирлерин болгаш аргаларын сайзырангайжыдары болуп турар. Олар социалистиг чарыштың болгаш күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле холбашкан чугула элээн хей хүлээлгелерни күүседип турар. Амгы үеде профэвилелдериниң сорулгазы: болза ажылчы чоннарны будурулгечи болгаш хей-иинтичи идепкейин улам бедидери, будурулгени эргелеп башкарарынга улус массаларны калбаа-биле дорт киириштирерин хандырып турар ёзугаар практиктиг өөредилгени эртип турар.

Партия болза социалистиг демократияның чугула хевирлериниң бирээзи болур улусчу контроль органнарының ролюн бедидер дугайында, бүгү чөрлерге чайгылыш чок, калбак, үргүлчү ажылдап турар, ажыктыг болгаш ажык контрольдуң ленинчи принциптерин боттандырар дугайында сагыш салып турар. Будурулгелерде, колхозтарда, ажылчы чоннарны киириштирериниң чугулазын айтып

Онгу беш чыл: айтырыглар болгаш бодалдар

ГЕКТАРДАН 40 ЦЕНТНЕР СИГЕН ДЭЭШ

«Мал ажылын кодуреринии үндезинин малдың быжыг чемсууру болуп артар дээрэин база катап демдеглексеп тур мен. Ынчангаш мал чеми культураларның дүжүткүр чоруун бедидер, одарларны болгаш сиген кезер шөлдерни экижидер талазы-биле улуг хемчегларни ап чорудары чугула» дэп, СЭКП Төп Комитединиң Чингине секретары эш Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXV съездизинге чугаалаан. Мал ажылынга быжыг чемсуурнуң чугулазы моон илдең. Ону СЭКП Төп Комитединиң Чингине секретары эш Л. И. Брежнев СЭКП-ниң Министрлер Чөвүделиниң чоокта чаа хүлээп алган «1976 чылда дүжүт ажаан алышкынын, кодээ ажыл-агый продуктуларын база мал чеминерин белеткээрин хандырар талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» доктаалды хүлээп алганы база бадыткап турар.

Бистиң республиканың байдалынга мал чеми кыдыр хөй чылдыг сигеннерни өстүрүп тарыырынга чырык-даа, чылыг-даа, үнүштериң озер кууседазы-даа четчир. Сигеннерни дүжүдүп бедидерде чемшчидилге болгаш хөрэүнүң шык-биле чедир хандырар херек.

Үнүштериң чемшчидилгеге болгаш сугга хереглели ону долузу-биле хандырган таварылгага план ёзугаар көрген дүжүттү, бо таварылгада гектардан-на 40 центнер дүжүттү ап болуруп көргүскен. Шынаа сигеннери шыкты хөйү-биле, үр уе иштинде хереглээр.

Часкы үедеги эвээш чаашкыннар үнүштериң сугга хереглелии хандырып шыдавас, ынчангаш сиген шөлдерин эрте чазын суггарары чугула боон турар. Эрте часкы суггарылга хөрэүнге четчир санныг сут күрлавырын тудуп шыдавас, чүге дизе ол үеде хөрэүн үүле 20—25 см ханы эрээн турар, ооң адаа доң болганда сут сиңмес. Хөрэүн 25 см эрээнде гектар чер 550 кубометрден хөй сугну тудуп, сиңирип шыдавас дээрэин сапашкыннар көргүскен.

Бир эвес эрте часкы суггарылга үезинде гектар черге 900—1000 кубометр чедир суггарылга чорудар болза, ооң ажыы база эвээш: суг хөрэүн кырынга холденип, адаа агып, бустарып эвээжээр, хөрэүнүң агаар болгаш чылыг-биле хандырарынга шаптык кадар апаар. Часкы үеде хөрэүнүүң шыгы конгуг эвээш болур төлээде, эрте часкы суггарылганы шуут чорутпас болза база хоржок.

Сигеннериң озуп-үнер үези (май, июнь айлар) кандаачал болгаш шык хүлээп алыры эвээш болганда, сиген кезер шөлдерни ийи, а чамдык чөрлерге харын-даа үш удаа суггат чорудары ажыктыг. Ийнги болгаш үшкү суггарылганы кады кылгаш, суггарылга нормазын үлгэттыраргa база алыктыг. Бистиң сиген кезер шөлдеривистиң кара хөрэүвү кыдын эвес 15 см хире, а ооң адаанда органиктиг будумелдер база эвээш болганда бодунга шык тудар аргазы база эвээш. Ынчангаш бирги суггарылганың соонда 15—20 хүнер эрткенде ийнги суггарылганы чорудар херек. Ол үеде сигеннериниң чечектелип үнерн доостур чыгай бээр. Суггарылга нормазын гектарга 800—1000 кубометр чедирер. Суг хөрэүн кырынга ийи хонук турза чогуур. Башгайы хүнде ол 65—75 см чедир сиңип кирер.

20 хонук эрттерге суггну үнүштер ажыглап аптар, чамдыкы бусталып үне бээр, а өскези упам ханы черже шүгдүнүп кире бээр. Бирги суггарылганың чижек хуусаазы апрель айның тончүзү майның бирги он хонуу. Ийнги суггарылганы майның тончүзүнде болгаш июньнүң бирги, ийнги декадазында чорудар.

Июнь 20 үезинде бөбү культуралары (люцерна) долузубилле конгуракталы бээр, а тараа-сиген аймаа чемшителя бээр. Сигеннерни кезип болурунуң үези ол.

Бирги кезиишкинни чоруткаш, сигенни ажаан алган соонда үшкү суггарылганы чорудар. Гектарга чарыгдаар суггнуң хемчээл-нормазы 800—1000 кубометр. Чаашкын суу сиген шолуп шык-биле долу хандырып шыдавас. Ооң үжурундэ бүгү үш суггарылга үезинде гектар черге 2100—2400 кубометр суггну чарыгдаары чугула.

Сигешериң бирги кезилдезинің хуусаазы янзы-бүрү чылдагааннар-биле уламдыга бөрүп болур. Ындыг таварылгада сигенни кезек черден кескеш, ону дораан-на суггарып эгелээр херек. Үк суггарылганы июль 10-дан эрткен чедир чорудар.

Ийнги кезилдени август 18—20 үезинде эгелээш, сентябрь 5-ке чедир чорутса чогуур. Ийнги кезилденің хуусаазын уламдыктырар болза арай сээлдыг. Сигеннер чемиткир чоруун чидириптер, а дараазында чылда үнүшкүрү база шоолуг эвес болур.

Суггаттыг шөлдерден ийи удаа дүжүт ап болурун дуржулга база бадыткаан. Көдээ ажыл-агыйның Дуржулга стацциязының дуржулга-будурулге ажыл-агыйынга 1969—1972 чылдарда үш катап суггарташ, ийи катап кестиргеш, гектардан-на 40 центнер дүжүттү алган бис. Бирги кезилдеде гектардан-на 22, а ийнги кезилдеде 18 центнер дүжүттү алган. Ындыг технологияны Дуржулга стацциязы калбаа-биле ажыглап турар.

Чазыы апрель айның ортан үезинде суггаттыг сиген шөлдерниге минералдыг чемиш-чидилгелерни төгер. Гектарга 2—2,5 центнер аммиак селитразын чажып, төгер.

Моон алган көргө, гектардан 40 центнер сигенни каяадаа ап болур. Хөй чылдыг сигеннериниң бот-үнези 2 рубль 45 көшеек, азы чаңгыс чылдыг сигеннериниинден 4—5 катап чиик боон турар.

Ажыл-агыйлар суггаттыг сиген шөлдериндеп 40 центнер дүжүттү алырда, үнүштериң иеген турары агротехниктиг чурумнарны: чемиш-чидерин, суггарарын, саадаашкын чок ажаан алырын барымдаалаан таварылгада 40 центнерни гектардан ап болур.

В. САХАРОВСКИЙ,
Дуржулга станциязында мал чеми бүдүрер кидистиг эргелекчизи.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Чепсегленнишкинни дүжүреринче орукта чугула үе-чада

Чер адаанга ядролуг чазылдырыгларны тайбың сорулгаларга таарыштыр чорудар дугайында Совет Эвилелиниң болгаш Каттышкан Штаттарның аразында Москвага болгаш Вашингтонга ат салдынган керээ делегейниң хөй-нийтизининң талазындан калбак чүүлдүгзүнүүнү алган. Ол керээниң адаанда СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң болгаш АКШ-тың президентизи Дж. Фордтуң аттары бар.

Тайбың сорулгаларга чер адаанга чорудуп турар ядролуг чазылдырыгларны ядролуг чепсекти шөнээринге болгаш хегжүлеринге ажыглаар чорукту ол керээ болдурбас. Контроль дугайында түүлдү книрбишаан, эргежок чугула магадылалдарны кол керээде көрген. Ооң-биле кады ол керээ болза, атомнуг энергияны ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың, а ол ышкаш өске-даа чурттарның улустарының эрге-ажыктарынга таарыштыр тайбың ажылгаларының талазынга кады ажылдажылганы калбартыр дең ийи күрүнениң күзелинин база көргүзүп турар.

Чаа совет-америк документ — чепсегленнишкиннерниң өзүлдезин шегээринің оруунга чугула үе-чада болуру чигзининг чок. Ол болза, ядролуг чепсектин чер адаанга шенелдерин кызытаарлаар дугайында совет-америк керээнин, а ол ышкаш агаарга, космос делгеминге болгаш суг адаанга ядролуг чепсектин шенелдерин хоруур дугайында керээнин уламчылалы болуп турар. Ол документ ядролуг чепсектиң иептерелин болдурбас дугайында керээниң принциптерининге болгаш угаан-бодалынга бүрүн дүгжүп турар. Биргээр чугаалаарга, бо дээрге чепсегленнишкиннерниң өзүлдезин шегээринче, ядролуг чепсектин шенелделерин бүгү-нийти болгаш бүрүн хоруудаарын чедип алырынче углаган тудуш хемчегларниң база бир звенозу болуп турар.

Ат салдынган керээ политиктиг улуг ужур-дузалыг. Амгы үениң негелдезинге — чепсегленнишкиннерни эңдере бүдүрерин кызыгаарлаарын чедип алырынче чайгылыш чок бурунгаарлаашкынга ол тааржып турар. Ол болза Совет Эвилелиниң болгаш Каттышкан Штаттарның аразында харылзаалариның ботгуг хегжүдээнинге база тодаргай базым болуп турар. Сөөлгү үеде реакциялыг болгаш милитаристиг чүүлүтер делегейниң дүшкүүрүүг чоруунуң кошкалашкынын бакырадыр талазы-биле кампанияны үндүрүп турар болганза, ол керээ онза үнелиг.

Атомнуң энергиязын тайбың сорулгаларга ажыглаарының херээнге совет-америк кады ажылдажылгадан чүгле ийи чурт эвес, харын өске-даа чурттар база ажыктыг алыр апаар. Совет-америк харылзаалдарны чогумчударынче болгаш хегжүдеринче угланышкынин амыдыралчызының чаа бадыткалы шинтизи-биле делегей байдалын кадыкнадарынга таарымчалыг салдарын чедирбейн барын шыдавас. Италияда чагырыкчы христиан-демократтыг партиязың органы «Пополо» солуп совет-америк керээни «тайбың кожа-хелбөө догуннаашкынынын оруу-биле бурунгаар эки базым--дыр» деп, адаан.

Бурунгаар дыка улуг базым кылдынганында чигзининг чок. Ынчалзажок дыка хөй шыктыг айтырыглар амга дээр шинтирлеттинмээн. Анда хамыктын мурнунда стратеттиг чепсегленнишкиннерни кызыгаарлаар дугайында ССРЭ-нин болгаш АКШ-тың аразынга үр хуусаазлыг чаа дугурдулганы ажылдап кылырын доозары хамааржыр. СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев чер адаанга ядролуг чазылдырыгларыны тайбың сорулгаларга таарыштыр чорудар дугайында керээге ат салырының бүзүалынга чүве чугаалаан тура, Совет Эвилели ол дугурдулганы белеткээрин доозар дээш бодундан хамааржыр бүгү түүлдерни кылыр деп демдеглээн. Өске чурттар-биле кады ажылдажып тургаш, Совет Эвилели чепсегленнишкиннерни эңдере бүдүрерин шегээринге, чепсегленнишкинни дүжүреринче апаар чыдар хемчегларнин калбак фронтузу-биле изелкейлиг бурунгаарларынга белен деп, ол чугаалаан. Тайбыңны болгаш делегейниң айыыл чок чоруун бүгү хемчег-биле бижыглаарындан артык бедик болгаш чаагай соруга чок.

Каттышпаан чурттарның чедиишкиннери болгаш сорулгалары

Каттышпаан чурттарның дөртку конференциязы бедик деңнелге 1973 чылда болуп эрткен хоорайда — Алжирде бо хүннерде блокторга каттыжып кирбестерниң шимчээшкининиң амгы үениң ён чугула айтырыгларын шиитпирлээринге дечзигүүрүү уламаартап кел чыдар салдарлыг күш болу берген. Делегейниң янзыбүрү шүүлганнарының ажылынга кириишпишаан, хөгжүп орар чурттар боттарының хөй нуруузунда антиимпериалистиг туруштардан саналдап, колониализмниң болгаш кешсөөк ылгаар чоруктун бүгү артышкынарын үзуткаарын шиитпирлиг неген, тайбыңны болгаш айыыл чок чоруктуу улам ында дээш, дүшкүүрүүг чоруктуу кошкадырын уламчылаар болгаш ону делегейниң бүгү девискээрлеринге иептередир дээш, чепсегленнишкинни дүжүрер дээш демисежил турарлар.

КНО-нуң садыг болгаш хөгжүде талазы-биле (ЮНКТАД) конференциязының Кениянын найысылалы Найробиге чаа доозулган дөртку сессиязынга социалистиг болгаш каттышпаан чурттарның аразында бирлчиишкинниң улам өзүп турары онза тода илерээн. «Каттышпаан күрүнелерниң зажок хөй нуруузу ССРЭ-ни болгаш социалистиг өске-даа чурттарны экономика талазыбиле ёзулуг хамаарышнаг чорукту чедип алырда дузалап турар ёзулуг шынчы өөнүктерни кылдыр көрүп турар» деп, Индий национал конгресс партиязың органы «Социелист Индиа» солуп бижээн». «Делегей байдалының бүгү-де ён чугула айтырыгларының талазы-биле социалистиг чурттарның болгаш каттыжып кирбес чурттарның туруштары дүжүп турар, ол чорук делегей ареназынга оларның дем катказын хөделиишкиннериниң үндезини болуп турар» деп, ол солуп демдеглээн.

Шак ындыг байдал империалистиг күрүнелерге, неоколонизаторларга болгаш кешсөөк ылгакчыларынга, а ол ышкаш оларның чалчаларынга — маонистерге илергей-ле таарышпайн турар. Империалистер-биле чаңгыс аай хөделбишаан, маонистер каттышпаан чурттар шимчээшкинин сандарадырын, антиимпериалистиг туруштардан антикоммунизмниң болгаш антисоветизмниң оруунче ону чыгаарын кыздыын тураплар. Каттышпаан чурттарны амгы үениң бүгү-де депшилгелиг күштеринден аңылаарын маонистер күзеп турар.

Таарыштырылга комитединиң хуралынга Куба Республиканың даштыкы херектер министри Рауль Роа, Алжирде кеткен өске-даа делегациязарның удуртукчулары чүве чугаалаан, империалистерниң болгаш оларның чалчаларының кажарлаашкынынарынга шиитпирлиг ойтур шавышкынны берген. Каттышпаан чурттарның чаңгыс эвин, СЭРЭ-биле болгаш социалистиг дем-каттыштырылгазының өске-даа чурттары-биле ооң эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарынче кыйгырыглар бо хүннерде Алжирниң индиринден улам ыыткыр чаңгыланып турар.

(СЭТА).

Даштыкы интервентилериниң болгаш иштикиниң реакциязының удурланышкынының сөөлгү одагларын чок кылгаш, ангола улус Анголаны хостаары дээш Улустуң шимчээшкининиң (МПЛА) организациязының тугунуң адаанга чаңгыс эп-биле каттыжып алган. Ол организация ону чаа нинтилезди тургузарының оруу-биле апаар чыдар.

ЧУРУКТА: Уэмбо хоорайның чурттакчыларының митингизи, ооң киржикчилери МПЛА-биле боттарының эп-сеткил каттыштырылгазын илереткеннер.

БТА — ПМА-ның фотозу.

Эки перспективалар

ЛИССАБОН. (СЭТА). Москвага ужуражышкыннар болгаш чугаалажышкыннар найыралдың байдалынга болуп эрткен. Оон өскээр болур арга чок, чүге дээрге Совет Эвилели Португалия-биле эки харылзаалдарны доктаамал хөгжүдүп турар болгай деп, даштыкы херектер министри Э. Мелу Антунеш ССРЭ-ге албанның аян-чоруундан ээп чаңа бергеш, журналистериниң мурнунга медеглээн.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев-биле бодунуң беседазын Португалияның даштыкы херектер министри онзалап чугаалаан. ССРЭ, совет улус португали улус-биле найыралдыг болуп турарын совет удуртукчу онзалап демдеглээн деп, ол айыткан. Португалия демократияны быжыглаарының оруу-биле хөгжүп турарын дээш, Совет Эвилели моон соңгаар-даа Португаудия-биле эң-не найыралдыг өзу-биле кады ажылдажырынче чүткүүр дээрэин Л. И. Брежневтең Португаудия-биле эң-не найыралдыг өзу-биле кады ажылдажырынче чүткүүр дээрэин Л. И. Брежнее илергейлээп деп, министр чугаалаан.

Совет Эвилели болза чавырдышкынның политикалын хажык чокка чорударын үргелүлеп турар, ону ол Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүдел хуралдың Түнел актыынга ат салганының соонда тодаргай көргүскен деп, Мелу Антунеш онзалап демдеглээн.

Португалия биле Совет Эвилелиниң аразында садыг-экономика харылзаалдарының дугайын чугаалаан, оларның хөгжүдээзиниң перспективалары дыка эки болуп турар деп, министр демдеглээн. Эрткен чыл-биле деңнээрге, ССРЭ-биле бистиң садыгалгавыстың хемчээли 180 хуу, харын ооң-даа хөй-биле угадыр апаар. Аңаа үндезилээш, ССРЭ-биле садыг-экономика харылзаалдарының биске кайы хире ажыктыының дугайында түүнелди кылын болур-дур деп, Мелу Антунеш чугаалаан.

МАДРИД. (СЭТА). Аңаа испан эрге-чагыргаларның алban хуузунда чопшээрээни-биле Социалистиг улусчу партияның (СУП) национал съездизи болуп эрткен. Чурттуң иштики политиктиг хөгжүдээзинге хамаарышкан айтырыгларны беш чүс ажыг делегатгар ийи хүн дургузунда чугаалажып корген. Социал-политиктиг реформаларны боттандырар дугайында айтырыгга чазактың ажыл-чорудулгазын олар боттарының сапалдарынга шүгүмчүлээн.

ЧААРТЫЛГАЛАР ХЕРЕК

Үндезин демократтыг чаартылгалар дээш демиселге күженишкиннерни каттыштырары дээш ышкаш ындыг айтырыглар съездиниң киржикчилериниң кичээнгейинин төвүнге турган. Ылаңгыя чаңгыс аай социалистиг партияны туруузуп болурунуң айтырыын база чугаалажып көргөн.

«Чаңгыс аай социалистиг партия турбас болза, чоон үзелдиг күштериниң чаңгыс эки болдунмас» деп, СУП-туң удуртукчузу Энрике Тьерно Гальваниың илеткелинде демдеглээн.

Съездиге партияның күүскомун 26 кижи составтыг кылдыр соңгаан. Партияның даргазынга база катап Энрике Тьерно Гальваниы, чиргине секретарыга—Пауль Мордону соңгаан.

А. МЕДВЕДЕНКО.

хөгжүдери болур.

Ол болза хамыктың мурнунда Советтериниң ролюн туруттуг бедидерин, оларның бүрүн эргелерин калбартырын, материал-сан-хөө базазын быжыглаарын, кадрларның составын экижидерин иеген турар.

Кодээ, суур, район болгаш хоорай Советтериниң дугайында хөөлгү актыларын, ол ышкаш депутаттарның эргехүзөлгелериниң дугайында хөөлгү күрүненің голээлектиглиг органнарының ат-алдарын быжыглаарын, оларның эрге-хүзөлгелерин амгы үечалага дүүштүр хөгжүдерин хандырып, ниитилелдиң болгаш күрүненің херектерин эргелеп башкарарынга ажылчы чоннарны улам калбак киришттиреринге, Советтерниң чоң-биле харылзаазын күштелдиреринге дузалап турар. Ол хөөлдуларны амыдырапда боттандырып турарам безин эки түүнелдерни берген. Ынчаазажок бүгү Советтер боттарының организакчы болгаш эрге-чурум аргаларын долу ажыглап турар дээр болза, шын эвес болур ийик. Мында күрлавырлар-да хөй.

СЭКП-ниң XXV съездизинге ТК-ның Отчёт илеткелинде край, область болгаш округ Советтериниң организациязынга болгаш ажыл-чорудулгазынга хамаарышкан хөөлдуларны ажылдан кылырының болгаш хүзөп алырының дугайында саналды чугаалаан болгай. Ол хөөлдуларны үндүрерге чер-чер Советтериниң бүгү звеноларының боттарының ажылын хөөлгү түүлдериге даянып чорудар апаар. Олар Советтерниң ролюнүң болгаш харылсалгазының бедиирин хандырар, эргелел аппарадының ажылынга шиитпирлер күүселдезин дээштиг контрольдаярынга кадбак аргаларны ажыглаарынга дузалаар.

Советтер ажылының чедиишкинниг болуру депутаттар боттарының хүзөлгелерин канчаар күүседиринден улуу-биле хамааржыр. Депутеттарның инициативазы-биле соңгукчуларның чагырларынга үндезилээп, бистиң амыдыралывыстың иеглезин ылгейлеп турар хөй айтырыгларны амгы үеде идип үндүрүп база шиитпирлеп турарын партияның съездиин демдеглээп. Маңаа хөлбаштыр алырга, соңгукчулардан кирген чагыларны хүзөп алырының болгаш даңзылаарының амгы чуруму эвилелдің болгаш республикаларның хөөлдуларынга чогуур ажылды чорудар арганы берип турар хөөлду түүлдерин тургусканы—бистиң улуг чедиишкиниис деп демдеглээш.

Хөөлдуларның сайзырапгайжыдар талазы-биле амдаа улуг ажыл бар. Ол болза доктааттынган хамаарылгаларны болгаш харылзааларны чүгле быжыглаар эвес, харын демократтыг принциптерни болгаш хевирлерни хогжүдеринге, мурнакчы дуржулганы быжыглаарынга идиг болур ужурлуг. Амгы үеде, чижээ, күш-ажыл болгаш административтиг эргелерни улам сайзырапгайжыдар ажыл чоруттуруп турар. Бүдүрүлгенин ажыктыын, продукциянын шынаалыын бедидер, кампалга чурумун боттандырар сорулгаларны шиитпирлээрнин дээштиг хандырары-биле ажыл-агый хөөлдуларын немээри болгаш кодекстээри кордүүп турар.

Совет күрүненің хөөлдуларының чыылдазын парлап үндүрер үе келген дээрэин съездиге демдеглээп. Ол болза социалистиг корум-чурумну улам быжыглаарынга, ооң туруштарын быжыглаарынга улуг ужур-дузалыг болуп, бистиң хөөлдуларывысты бүгү хамаатыларга улам чедингир болгаш билдингир болдурар

Чай болгаш уруглар

Ажыктыг ажыл-херектер

Чае дүжер, аңаа чай улажыр. Ховушолдерде улуг кижилер-биле кады аныяк дурзулгачылар, оорепкичилерниң бүдүрүлге бригадаларының кежигүннери болгаш өскелер-даа ажыктыг ажылдарны кылып киришпейлер. Чечектер болгаш ногаалар өстүрүп турар бичии уруглар таарымчалыг үе бүрүзүн чоп ажыглап, солун ажылдарны кылып турарын эскерип болур. Аныяк натуралистер станциязында хой уруглар солун херектерни бүдүрүп турарлар. Ылаңгыя бистиң найыылалывыс чечектер-биле каастанып кап, чараш, көрүштүг болзун дээш уруглар бүгү күжүн салып турар.

Чечектер өстүрүкчүлериниң болгүмүнде Лена биле Лёна Тонких, Лиза Зырянова, Алена биле Оля Салчактар дээш өске-даа уруглар үш чыл улай киржип турар. Сеспи классчы Наташа Декабрь градиолустар өстүрер талазы-биле дуржулга ажылын каш чыл улаштыр чорудуп келген. Бо чылын ооң шөлүнде 400 ажыг чараш чечектерни олурткан. Помидорнуң сорт шепадезин сеспи классчылар Галя Гусева, Вера Банникова болгаш Игорь Мананников олар база чорудуп турар. Сад өстүрүкчүлериниң кылып турар ажылы база солуп. Бир чамдык уруглар питомникте ажылдаан. Олар венгр сиреньниң өзүмнерин белеткеп эгелээн. Ол соокка шыдамык болгаш Тываның агаар-бойдузунга таарыпкан. Уруглар Алтайның дуржулга станциязының эртеминнери-биле харылзаалыг.

Уруглар мында тоолайларны база ажаап өстүрүп турар. Бо чылдың баштайгы чаш тоолай оолдары көстүп келгилээн. Ак болгаш бора тоолай оолчуташтары клеткаларда чыткылаар. Оля Чубарова, Лена Похарукова болгаш Ира Гладилина, Володя Захаров, Олег Кабанов олар чаш тоолай оолдарын ажаап, чемгерип турарлар.

Бистиң станцияда уруглариның кылып турар херектери солун. Олар бойдустуң каае чараш түүлдерин магадап, куштарны, дириг амытаннарны, үнүш аймаан хайгаарап турарлар.

М. ФИЛИМОНОВА,
республиканың аныяк натуралистер болгаш көдээ ажыл-агыйның дуржулгалыларының станциязының директору.

ЧУРУКТАРДА: уруглар чечектерни өстүрүп, тоолайларны ажаап, хайгаарап турлар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

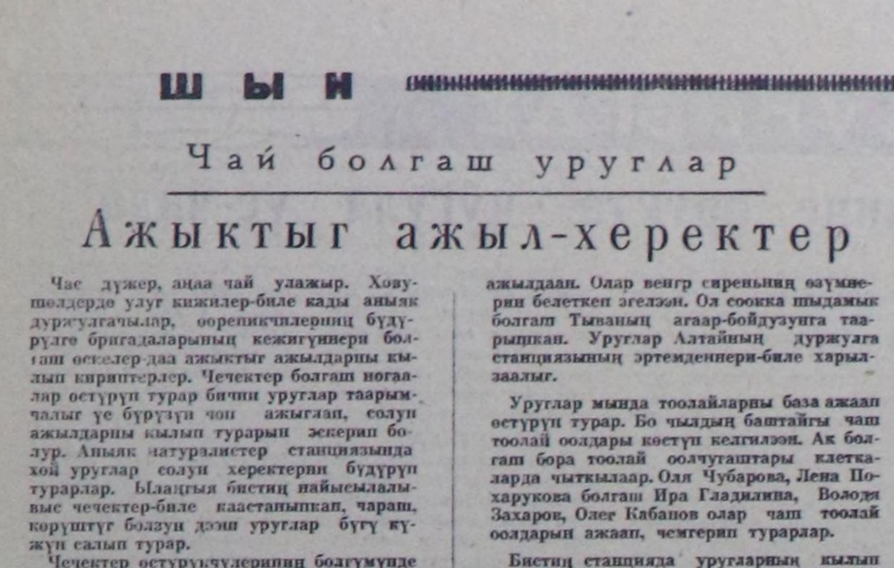

Маадырлары—көдээ ишчилер

Тыва АССР-ниң девискээринге хой ажылын сайзырадырының чугулазын СЭКП Тыва обкомунуң X пленуму онзалап ойлаткан. Хүннүң бо соңгаарлаттынмас чугула темазын чогуур өйүнде шилип ап, аңаа тураскаатказын «Инчеек» деп шиинги чогаалчы Кызыл-Эник Кыргымович Кудажы бижээн.

Ооң бо чижектиг лириктиг комедияларында ылап-ла кадыг-бир чаа, үзе шиитпирлеттинмээн айтырыг көдүртүнүп турарын көрүкчү эскерер. Үебиле деңге базып, ооң-биле үннежип, чонунуң ниитизиис сорулгазын үгаан билип турарын «Долуманың хуулгазының» деп каттырынчыг шиизинден көрген бис. Ында база-ла чаа чүүл кажан-даа тиилээр дугайында идеяны бадыткаан. Үк шиниң эң күштүг талазы ньуда, а «Инчеекте» кижи коллективке кижизирер деп чаа бодал немешкен. Чуртталганың чогум үнезин чедир үнелеп билгелек хоорай чурттакчызы Хорагай Кончуковна (Самбагүрүн Баир) сөөлүнде барып көдээде мал ажылының ажык-дузазын медереп билгеш, чаңгыс-оглу бригадага хойжулап ажылдай бээрнге чөптүзээжиптер, а мурнунда ёзулуг шилип алган мергежилиг чок чараан хып дээн аныяк фол (бо рольду Чадамба Монгуш эки күүсеткен) аныяк сакманчы кыс Чараштаага (Анзат Соржак) ынакшаанының улгамыдан бодунуң күш-ажылчы туружун тып аар. Ооң төлептиг кижи болуп, чурттаганың эжиин ажыдып аарыга хоочун хойжу—аныяктар дагдыныкчызы Кежик Чыргалович (Борис Бады-Сагаан) дугаалаар.

Шиниң киржикчилерикиң дыл-домаан чеченчидип, көрүкчүге уттундурбас кылдыр арттырар соруулга-биле уран-чечен аргаларны автор ажыглаан. Чижээлээрге, мурнакчы хойжу чүве чугаалаар санында-ла «Физик-химини өөренирге», азы «Физик-химини дзугаар алырга» деп чугаалаарыга чаңчыгып калган болур. Ооң солун ролюн Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Александр Тавакай дыка мергежилдиг ойнаан.

Кадыг-бергелерге торлуг дивес соруктуг хойжулар дугайында тывынгыр дыл-биле бижиттинген бо шин дуржулгалыг авторнуң база бир эки ажылы дээрзин эскерери берге эвес.

С. САНДЮ.

Бойдус — бистиң өңнүүвүс

ДОМНА КЫРЫНДА КӨГЕ-БУГАЛАР

Кривой Рогтуң тергиин улуг домна-суугузунда кран машинизи С. Левин чаа албан-хүлээлгелиг апарган. Эөлчегже баар бетинде-ле ол тараалар ап алыр, ооң-биле көге-бугалар чемгерип турар. С. Левинниң ажылдаар чери домна суугунуң эң-не бедиинде дерилгелер септээр кран ол.

Ол кранның ажылдаар хүнү ховар. Чүгле септелге үелеринде аңаа кижи көстүп келир, ооң өске үеде аңаа чүүдаа келбес. Бо чылдың февраль айда аңаа С. Левин чедип келген. Оны көге-бугалар эскерип каан дораан, харындаа дезер туржук, олче ужуп чедип келгеннер. Күчүлүг домнаның қырынга көге-бугалар көрүп каан, мишинист кайгап харап-даа турган. Ооң чоорту-ла ол куштарны бодунга чаңчыктырып эгелээн. Ол шыпшыктың бажынга, бир эптиг чер тыпкаш, тараа урар шагжа кылып алган. Оларны чемгерип эгелээр билек-ле кижи биле ол куштарның найыралы улам быжыккан.

Элээн каш хонуктар эрткенде, ол көге-бугалар боттары ужуп кээп, С. Левиннин чемгеринде манап олургулаарлар. Ооң соонда машинистин кабиназынче безин киир ужуп кээр апарганнар.

Уя тулар үе-даа келген. Көге-бугалар хүннүн-не тудуг материалдары дажыглап келирлер. Машинист ам чемзен аңгыда хөвең аймаан, ыяш бүрүзүн, саванны база оларга эккеп берип турар. Оларны көге-бугалар улуг өөрүшкүбиле хүлээп ап, «бажын» түдүнге дораан-на хереглеп турарлар.

Ам ол көге-бугалар төрүпкен. С. Левиннин оңнуктери улам немешкен.

В. ПРЯДКО.
Кривой Рог.

ӨГБЕЛЕРНИҢ ЫЯЖЫ

Грек тооруктu чамдыкта ынчаар адап турар. Чүге дээрге, ооң назыны 200-300 хар чедип турар. Ол грек тооруктu делегейниң хөй-хөй чурттарының кижилери кончуг сонуургаар. Ол аңаа таварылга эвес. Ооң өзээнде 50-70 хуу үе болгаш хөй-хөй витаминнер, минералдыг дустар кижиниң организминге кончуг тааржыр. Ооң аңгыда грек тооруктu эмге база хереглеп турар. Садтар, чечектер үрекчизи аңдыбүрү насекомнарны узуткаарынга ол тооруктuп чаа үнген бүрүлери база дузалаар.

— Кайгамчыктыг ыяш! Ону Мичурин келир үенин хлеви деп адааны таварылга эвес. Ол шын. Ооң бир килограмм өзээ бир килограмм эътти, хлебти, балыкты, картофельди, грушаны азы яблокону болгаш бир литр сүттү солуп турар—деп, Владимир Александрович Глаголев чугаалады.

Бис грек тооруктун ногаан оң-биле чайыннанган ыяжынын баарында тур бис. Ону он беш чыл иштинде В. А. Глаголев ажаап келген. Владимир Александрович сад ажылдакчызы эвес, а инженер-тудугжу мергежилдиг кижи. Ам пенсияже үнгеш бодунуң шаандан тура ынак ажылы—сад ажылынче киришкен.

Ооң бажыңының чанында улуг эвес девискээр кайгамчыктыг булунче шилчий берген. Ында розаның 30 ажыг сорттары, виноград болгаш кактус безин үнүп турар. Оларның иштинден грек тооруктu ол кончуг хүндүлээр, аңаа чоргаарланыр. Чүге дээрге Чикментинин үс-саржат комбинадынга ол тооруктun үзүн хынап көөрге, 67 хуу болган.

Грек тооруктун үрезинин чорудуп баэрин дилээн чагаалар Глаголевтернин адынга хөйүү-биле кээп турар. Олар үрезин-биле иштээн ийи мун ажыг посылкаларны Совет Эвилелининң янзы-бүрү булуңнарынче чорутканнар. Ооң аңгыда ол салтка турган тооруктар Индияда, Болгарияда, Югославияда база үнүп турар. Глаголевке өөрүн четтиргенин илереткен телеграммаларның аразында мындыг олуруглар база бар: «Эргим Владимир Александрович! Посылка лээш өөрүп четтирдим. Бистиң сад ажылдакчылары ам-даа чээрби кезекти чорударын дилеп тур. Силерниң Михаил Шолохов».

В. БУРЕНКОВ.
Чимкент, Казах ССР.
«Социалистическая Индустрия» солундан.

КҮШТҮГЛЕР ЧЕДИИШКИННИГ БОЛУР

Гимнастика маргылдаазы төнген соонда, Олимпий суурунуң бир ореэлинге чаштарлыг уруг ыглап орган. Ол бичии уруглар дег ишкиртинип ыглап, хөлдары-биле карааның чажын чодуп орган. Ол аас-кежиктиг болганындан болгаш хомудаанындан ыглап орган. Команда талазы-биле маргылдаага түс-түс снарядтарга тиилелгези дээш үш алдын медальды ол алган, ынчалза-даа брустарга хомуданчыг частырыг ужурунда бирги черниң шанналын албаан. Ол дээрге, Мюнхен Олимпиадазынга болган.

...Дөрт чылдар эрткен. Монреальга болур XXI Олимпиадага чедир эвээш үе арткан. Олимпий чемпиону кыска ол үе берге болган.

Ольга Корбут тренери Ренальд Кнышев-биле үргүлүг чаа үүлдерни дилеп, ажыдыышкыннарны кылып келгеннер. Чаа үүлдү шингээдирде бергелерге таваржып, чедимче чок болгулаар. Дөрт чылдарның дургузунда Ольга бергелерге таваржып, ол кадында бертиниишкин, аарыг база-ону тавараан. Кошкак мунгак кижи болза, маргылдааларга киржиринден ойталап соксаар ийик. Ынчалза-даа Ольга чедиишкиннерже берге оруктар-биле чоруп, бодун холунга алган. Олимпий оюннарынга шыгыны белеткеннир сорулганы ол мурнунга салган.

Корбут көргүзүг бүрүзүн-не чон мурнунга отчёду кылдыр санаар апарган.

Корбуттан гимнасчы каш харга чедир маргылдааларга киржип болурул деп айтыраргa, чээрби беш харга чедир деп, ол харылзаш, Москвага болур Олимпиада чылы—1980 чылда ол хире назылыг болур мен, ажок-ла аңаа киржикчээр-дир мен, ынчалза-даа шыдаар ирги мен бе—деп чугаалаан.

— Улуг спорттан үнген соонда тренер болур силер бе?

— Чок. Гродненскиниң башкы институдунуң төөгү факультединиң дөртку курузунда өөренип турар мен, бүдүн чартык чыл болгаш ону доозар мен—деп, ол харылаан.

Сөөлгү маргылдааларга—Белорус ССР-ниң бирги чери дээш маргылдаага брустарга мергежил күүсеткеш, Корбут 9,75 санны, хостуг мергежилгелер дээш—9,8 санны, халыышкын дээш—9,9 санны алган. Ооң ниити түннели 77,75 сан болган. Аңаа оожургап болур бе? Чок.

Гимнастика—спорттуң эң-не нарын хевири. Маңаа карак чивеш дээр аразында бүгү чүве шиитпирленир. Күштүглер ыяап-ла чедиишкинниг болур. ССРЭ-нин алдарлыг спорт мастери, олимпий чемпиону Ольга Корбут—күштүг кижи деп чүвеге бүзүревес аргажок.

Михаил Юлин.
(ПМА).

ТВ

ИЮНЬ 9-ТА

МОСКВАДАН

8.00—**«Мөкге кыйгы»** деп хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 5-ки сериязы—**«Даш шоодайда».**
9.05—М. Шолоховтуң чогаалдыга ажылында коммунистиң овур-хевири.
9.45—П. Чайковскийниң **«Шелкунчик»** деп балеттен үзүндү.
10.05—**«Горшистер, кайда силер?»**
10.50—11.00—Чапсар.
11.00—Телемедээлер.
11.10—Уругларга фильм. **«Чидирген фоточурук».** Уран-чечен фильм.
12.35—Индияның уран чүүл мастерлериниң концерти.
13.15—**«Мөкге кыйгы»** деп хөй сериялыг уран-чечен телефильм 5-ки сериязы—**«Даш шоодайда».**
14.20—**«Чураан чурук бүрүзүнде-ле хүн»**
14.35—**«Чаартылга»** деп документалдыг телефильмниң премьеразы. **«Кара хөрзүнүг эвес черниң делгемери»** деп бөлүк көргүзүглер.
15.35—**«Поэзия».** Роберт Рождественскийниң концерт студиязының кежээзи.
17.00—**«Үс».** Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—Мультфильм.
18.15—Телемедээлер.
18.30—**«Сугтуг чаъс».** Уран-чечен телефильм.
18.55—**«Азий диптиң төвүнде».** Дамчыдылга.
19.25—**«Капитан».** Телефильм.
19.45—Телемедээлер.
19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—**«Кара хөрзүнүг эвес черниң делгемери»** деп бөлүк көргүзүгден **«Чаартылга»** деп документалдыг телефильмниң премьеразы. **«Кара хөрзүнүг эвес черниң делгемери»** деп бөлүк көргүзүглер.
21.15—Бот-тывыышкыр уран-чүүл киржикчилериниң концерти.
21.45—Эртем-шинчилелдиг фильм.
21.55—**«Мөкге кыйгы»** деп хөй сериялыг уран-чечен телефильм, 5-ки сериязы—**«Даш шоодайда».**
23.00—23.30—**«Үе».** Информастыг программа.

Агаар

Сөөлгү хүнде республиканың болгаш Кызыл хоорайга соок, чамдык черлерге быскан хар чаан, донаттаан турган. Ынчалза-даа ам агаарның байдалы чылын, үнүштериниң өзүп үнериниң таарымчалыг боон келген.

Бөгүн республикага ниитизин-биле оңза оскерликшин чок агаар болур. Даглыг, бедик черлерге бүрген, дүмиреэр. Хаттың күжү кошкак—секундада 3—7 метр. Агаарның температуразы даглыг черлерге 20—25, артканнарынга ортумаа-биле 27—32 градус изиг болур.

Кызылга база-ла чуга булуттуг, оңза оскерликшин чок агаар болур. Чөөн чүк угланышкынның хаттың дүргени секундада 3—7 метр. Хүннүң төнчүзүнде 5—10 метр чедер. Бөгүн пайысылалга 27—31 градус изиг болур.

Редактор
В. С. ШАРАВИИ

КИНО

ИЮНЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: **«Хоорайжылар»** 9.50, 11.40, 13.30, 15.30, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: **Киночыыны** 10.00, 11.30, **«Ооп болгаш буур»** 12.45, 14.10, 15.30 **«Ынакшылдың өске талазы»** 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Уткулгаже базым»** 15.00, 16.40, 18.30, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Эй, новбойлар!»** 14.00, **«Зита биле Гита»** 16.00, 19.00 шактарда.

«ЛЕТНИЙ»: **«Черлии чүрек»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЭМЧИНИҢ ЭКСПЕРТИЗА КОМИССИЯЗЫ

Чурттакчы чоп янзы-бүрү аарыгларның тыпты бээр чыдагааннарының, ону баш удур болдурбазының аргаларының болгаш эмнээрниң дугайында эмчилерден сүмелерни бо-ла айтырган турар. Оон ынай ааракан кижиге кандыг агаар-бойдустуг чер, аржаан, санаторий, курорттар таарыжырыл дээн ышкаш айтырыглар база дыка хөй.

Медицина ажылдакчылары бо талазыбиле тайылбыр ажылдарын калбаа-биле чорудуп, аарыгларны, инвалидтээр чоруткуболдурбас дээш баш удур хемчегларни ап турар. Ооң-биле чергелештир сөөлгү үеде республиканың ажылчы чону күш-ажыл талазы-биле эмчиниң экспертиза комиссиязының дугайында тодаргай тайылбырны бээрни дилээн чагаалар редакцияга кээп турар.

Кызыл хоорайның төп база районнар аразында эмчиниң күш-ажыл экспертиза комиссиязының даргазы, эксперт эмч О. К. Мартан-оолдуң тайылбырын мооң адаанда нарладывыс.

Бистиң чуртувуста хамаатыкижи аарааңда, назылап кыраанда, азырадыкчызын оскунганда, бертиниң кемдээнде күрүнеден материалдыг болгаш оске-даа дузалы алыр эргелиг. Ол бүгү совет Конституциязында магадылаттынган. Чоңнуң бо талазыбиле айтырыгларын хоойлу ёзугаар шиитпирлээрде социал хандырылга органнарынга, ажыл-агыйның, бүдүрүлге черлериниң, профэвилел организацияларынга кижиниң ажыл кылып шыдаар, шыдаазының дугайында эмчиниң төлевилел шиитпири негеттивер. Чогум-на аарыг кижиниң ажыл кылып шыдаар шинээн тодарадырын эмчиниң күш-ажыл талазы-биле экспертиза комиссиязынга Совет күрүнениң кадык камгалал болгаш социал-хандырылга системалары дагзып турар.

Эмчиниң күш-ажыл экспертиза комиссиязы дээрге—совет кадык камгалал системазының база бир сайзырап олурар чаа адыры-дыр. Ол социал-хандырылга органнарының удуртулга, хайгааралында турар. Кадык камгалал, профэвилелдери-биле ук комиссия харылзаалыг. Ажылчы чоннуң инвалидтээр чоруун эвээжедиринең болгаш эмчиниң күш-ажыл экспертизазының ажылын экижидер хемчегларниң дугайында РСФСР-ниң Министрлер Совуделиишиң болгаш ВЦСПС-тиң 1963 чылдың март 11-де үндүрген доктаалында ол комиссияның ажыл-чорудулгазын тода айыткан. Эмчиниң күш-ажыл талазы-биле экспертиза комиссиязы ол доктаалды удуртулга болдуруп турар.

Кадык камгалал болгаш социал-хандырылга черлери комиссияның чоп-биле ажылдаарыңга таарымчалыг кылдыр ооң ажылдаар черлерин эмпелгелерге тургузарын айыткан. Ынчангаш ындыг комиссия хоорайларда, районнар төптеринде, эмпелге черлеринде ажылдап турар.

Эмчиниң күш-ажыл экспертиза комиссиязы эге, районнар аразының, хоорайның төп, республиканың комиссиялары деп хуваатынар. Республиканың күш-ажыл талазы-биле эмчиниң экспертиза комиссиязы эге организацияларның ажылын башкарар. Оларның ажыл-чорудулгазын хынаар, чоннуң негелде хомудалдарын шиитпиреэр.

Эмчиниң күш-ажыл экспертизазының эге комиссиязы тускай белеткелдиг эксперт—ниити аарыглар эмчизинден, хирургтан болгаш невропатологтан тургустунар. Ооң-биле кады аңаа профэвилелиниң болгаш социал-хандырылга черлериниң төлээлери кирер. Аарыг кижиниң кадының талазы-биле комиссия бүгү таланың шинчилелгезин кылып, коллегиалдыг сүмележип, шиитпирни үндүрер. Хоойлуда ындыг шиитпирни күштүг деп доктаатказ болганда чоннуң социал-хандырылгазы, ажыл-агый, бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларының ону барымдаалап күүседир хүлээлгелиг.

Бир эвес эге комиссияның шиитпири барымдаалаттынмас, хүлээп алдынмайн барза, республика комиссиязы аарыг кижиниң билдириишкинин коргеш оскертип болур эргелиг. Ынчангаш чамдык чөрүлдээлиг таварылгаларда республика комиссиязы эге комиссияның шиитпирин хамаатыларның билдириишкинин барымдаалап ай, хуусаа эртээнде эде көөр хүлээлгелиг. Кижи ааранда, кемдээнде, дайынга балыглатканда эмчиниң күш-ажыл экспертиза комиссиязы ооң кадының байдалын барымдаалап инвалид болүүн доктаадыр.

Ооң-биле чергелештир кижиге таваржыр аарыглар аайыбиле Кызыл хоорайның төп эмнелгелериниде угаан, сагыш аарыгларының, туберкулёз болгаш ыжык аарыгларының, карак аарыгларының талазыбиле тус-тус комиссиялар база бар.

Республикада районнар аразының болгаш хоорайның төп эмчи күш-ажыл экспертиза комиссиялары Чадаана болгаш Кызыл хоорайларда ажылдап, тускай быжыглаттынган районнарының эмпелгелеринге график ёзугаар ук эмпелгелерниң эмчилериниң чоруткан кижилерин районнарның социал-хандырылга салбырларының эргелекчилерини, профэвилел организацияларының киржиглээзи-биле эрттирип турар. Ынчангаш ЭКЭ комиссиязы эмнелге черлериниң эмчилериниң долу хынала чоруткан бижиин ооренип, кижиниң кадыын ооң кылып чаңчыкан ажылының негелделериниге дүүштүрүп, социал байдалын барымдаалап тургаш, ажылдаарын, азы үр үеде ийикпе, шуут ажылдан шыдавазының дугайында шиитпирни үндүрүп, чоннуң социал-хандырылга органнарындан ол кижиниң инвалид байдалче шилчээнин бадыткаан, күрүнеден пенсия ап болурунуң шыпсылгазын бээр хүлээлгелиг. Инвалидтерге пенсияны чүгле ону барымдаалап тыпсыр. Бо айтырыгны оске кандыг-даа комиссия шиитпирлевес.

Кижиниң кадының талазы-биле дүрүм ёзугаар инвалидтиң үш болүүн доктаадыр.

Аар ааракан профэвилелдыг болгаш шиити ажыл кылыр шинээзин чидирген, озалондактан, аар кемдээп, дайынга киришкеш балыглатканы, бодун ажаан шыдавас, оске кижиниң доктаамал хайгааралы негеттинер кижилерге бирги болүктүң инвалидиниң документизин тыпсыр.

Кемдээп ийи холун шыкынган азы ааракан ийи караа шуут көзүлбестээп, хан базымышкынының уламыңдан чартыктааш чүве чугаалавастаан, шимчеп шыдавас апарган кижилерни база бирги болүктүң инвалиди деп санаар.

Тускай өөренип чедип алган мергежилинге болгаш кандыгдаа ажылга аарыгның база оске-даа озал-ондактың ужурунда ажылдаар шинээзин үр үеде азы шуут оскунданда ЭКЭ комиссиязы ийиги болүктүң инвалиди деп доктаадыр. Бо болүктүң инвалидтери оске кижиниң доктаамал дузазы чокка боттарын ажаттынып шыдаар, чамдык таварылгада ол кижи ЭКЭ комиссиязының сүмезин ёзугаар мурнунда ажылдап турган черинге чиик ажылды кылып болуп Чижээ озал-ондакка таварышкаш ийи будун оскугган бухгалтер эртеминг, ийиги болүктүң инвалиди кижи бажыңынга азы албан черинің транспорту-биле чедиртип тургаш, ол черге улуг эвес хемчээлдиг санаашкынчарны кылып эргелиг.

Инвалидтерни ажылга калбаа-биле киришпирип ажыглаары улус ажыл-агыйынга домектиг болуру-биле чергелештир ол кижилерниң боттарының амыдыралынга, сагышсеткилинге, кадының улуг идигни бээр. Ынчангаш албан организация, үлетпүр бүдүрүлге черлериниң удуртукчулары ындыг кижилерже чогуур кичээнгейни салып, күш-ажылдың курлавырын четче ажыглаар ужурлуг.

Үстүнде айыттынган чылдагаанчардан бодунуң профессиязынга ажылдап шыдаастаан, ынчалза-даа оске чиик, таарымчалыг байдалга ажылдап болур ийикпе ук ажылынга бедик квалификациязын чидирип, ол ажылды долу хемчээлдиг кылып шыдавас апарганда үшкү болүктүң инвалидинге хамаажыр. Кадының аайы-биле таарымчалыг ажылды тып ажылдаар болганыбиле бо болүктүң инвалиди баштайгыларындан ылгалдыг. Албан организация, бүдүрүлге черлериниң удуртукчулары ийиги, үшкү болүктүң инвалидтерни тааржыр ажыл-биле хандырар апаар.

Кижиниң организми кайгамчык оскерлинчел, экиричел шынарлыг. Ынчангаш совет медицина кижилерни аарыг байдалдан сегидин, хандыкшылдыг ажылынче катап эгидип, чаагай хереги кылып турар. Чогум-на мооң ужурунда инвалид байдалды хуусаалыг, болүктүг кылдыр доктаатказ ужуру-даа ол.

Бирги болүктүң инвалидтерни ийи чылда, ийиги, үшкү болүктериниң бир чыл хуусаалыг туткаш, ЭКЭ комиссиязына катап кижиниң кадының байдалын хынааш чаа шиитпирни үндүрүп турар.

Кижилериниң инвалидтээн чылдагааннары янзы-бүрү болурун үстүнде бижээп бис. Инвалид кижиге пенсияның хемчээли ооң стажындан, ажыл төлевиринден, кемдээп чылдагаанындан хамаарылгалыг болур. Чижээ, ниити аарыгдан ааракан 46 харлыында инвалид деп санаткан болза, аңаа инвалид пенсиязын тыпсырыгга 14 чыл ажыл стажы пегеттинер. А бир эвес од кижи фронтуга, ССРЭ-ни камгалап, шериг албанынга дайынчы даалга күүседип турган, кижиниң амы-тынын камгалап турган, ажылга кемдээп, ааракан профессиязындан инвалид байдалче шилчээп болза аңаа пенсия тыпсырда стажы тыбындаалавас.

Эмчиниң күш-ажыл экспертиза комиссиязынга кирер кижи эмнедин турар эмчизинден доозу хынала эрттирген тускай бижикти алгаш, чурттан турар районунуң социал-хандырылга салбырындан ЭКЭ комиссиязынче чоруткан шыпсылганы алгаш келир ужурлуг. Комиссия ол кижини инвалид деп санаан таварылгада ажылдаан стажы чедиринең болгаш пенсия ап болурунуң чөпшээрел шыпсылгазын четчелээр.

Ажылчын, албан-хаакчы, колхозчу кым-даа дижик, ажыл үезинде кемдээп, хөйшинги эрге-ажыын, кижиниң амы-тынын, ниитиниң чурумун камгалап, албан организация черинің даалгазын күүседип чораан, ажылдан чапып олура, азы ыпаар бар чыда озал-ондактан кемдээп ажыл кылып шыдавас апарган таварылгада ону ажылга турган үезинде инвалидче шилчээп деп санаар. Ынчангаш бо талазы-биле «Н-1» хевириниң, ажыл үезинде озал-ондакка таварышкан деп шыпсылганы комиссияга эккээр.

Кадыкка хоралыг деп көрдүгеп ажылга кижи үр үеде ажылдаан, ооп аараан соонда инвалид апарган болза, ЭКЭ комиссиязы, профессионалдыг аарыглар эмчизиниң шыпсылгазын кол барымдаалазын деп дүрүмчүткеп.

Эмчиниң күш-ажыл экспертиза комиссиязы инвалидтиң болүүн, чылдагаанын, хуусаазый айытпышаан, ол кижиниң тааржыр ажылга ажылдан болур болбазының дугайында чиге сүмени берип турар.

Бо комиссия инвалидтиң кадының экижидер хемчегларни сүмелевишаан, янзы-бүрү кемдээшкинге таварышкан кижилерге протез кылдыртыр эргени, социал-хандырылга черлериниң тускай өөредилге черлеринге эртем чедип алырын сүмелеп турар. Ол шыкаш назылап кырааннар дег инвалидтерни тускай кадагалап алыраар бажыңнарже чорударын вело, мототергелер алырын, автотранспорт-биле дузалаарын шиитпирлээп социал-хандырылга черинге берип турар.

Редакцияның адреси: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуут киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, секретариаттың 2-23-35, солун келбейн баргында 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17.217 ЧАГЫГ 1706.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Совуделиишиң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының талазы-биле эргелелиишиң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—01026.